

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 68
(ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1946
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 300 — ΑΡΙΘΜΟΣ 34

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ε. ΚΟΡΦΙΑΤΗ: Ένα όνειρο
ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗ: Μιά νέα περίοδος
Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ: Το Ίνστιτούτο της Αντίστασης
ΚΙΜ. ΑΩΛΟΥ: Χειμωνιάτικα σταφύλια
ΜΑΤΚΑ ΦΟΥΤ: Η Δίκη του Μουσσολίνι
William SAROYAN: Το ταξίδι στο Χάνφορντ

Saint POL ROUX: Το βράδυ των προβάτων
ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΓΑΗ: Το φιλολογικό 1945
ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Οι τέχνες στο 1945
Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, ΧΡ. ΜΠΟΥΡΝΕΖΟΥ, Γ. ΠΑΝΑΙΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ: Πόηση
Φ. ΑΝΩΣΙΕΙΑΝΑΚΗ: Η «Ανατολή» του Καλομοίρη

Ν. ΧΑΡΒΑΤΗ: Σχολικό θέατρο
Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗ: Η τέχνη στις φυλακές του Χατζηκώστα
ΣΟΦ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Α. ΚΟΥΚΟΥΛΑ, Μ. ΚΟΥΡΤΗ, Μ. ΠΑΩΡΙΤΗ: Κριτική
PAUL ELUARD: Το γαλλικό πνεύμα στον πόλεμο

ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ

Του Ε. ΚΟΡΦΙΑΤΗ

Ο πολεμιστής τέλειωσε πιά το μεγάλο του έργο. Το θεριό που λέγεται φασισμός σωριάστηκε πτώμα. Και καθαρίζονται τώρα οι τόποι απ' τις αναθυμίες που αναδίνει.

Ο πολεμιστής βγάζει την πολεμική στολή του για να φορέσει την ειρηνική στολή του έργατη. Του όποιου εργάτη.

Και θα βάλει ο επιστήμονας την άσπρη μπλούζα και θα μπει στο εργαστήρι του με άλλο κέφι. Γιατί ήρθε επί τέλους ο χρόνος που πρέπει να ψάξει για να βρει τα όργανα και τις μηχανές που φέρνουν μόνο καλό στους ανθρώπους. Οι συνδυασμοί του θάχουν από δω και πέρα ένα μόνο σκοπό: Πώς θ' απαλύνουν τις πληγές των ανθρώπων. Πώς θα τους κάνουν υποφερτά αυτή τη ζωή που τόσο δυσκόλεψε.

Ο εργάτης θα δουλεύει στο ηλεκτρικό εργοστάσιο και θα λάμπουν αλλοιότιμα τα μάτια του, γιατί θα ξέρει πώς δίνει το φως στον επιστήμονα που ψάχνει για το καλό του.

Ο γεωργός θα σκάθει τη γη και θα ξέρει πώς δε σκάθει το λάκκο του.

Ο σκοτεινός άνθρωπος του κέρδους που έμαθε να πίνει αίμα θα πιαστεί απ' το χοντρό του σβέρκο. Και τ' αγαθά θα πάνε σ' άλλους.

Ο δάσκαλος αυτή τη χρονιά θα πάρει την όμπρέλα του και θα τραθήξει για το σκολείο. Κ' εκεί που θα μαθαίνει στους μικρούς μαθητές του τα γράμματα και θα βλέπει τα προσώπια τους και την πρακότη τους, θ' ανεβαίνει στα μάτια του το δάκρυ καθώς θα σκέφτεται ποιά τέρας, ποιά μαύρη νύχτα τ' απείλησε.

Ο καλλιτέχνης στο θέατρο, μπροστά στο μουσάμ ή με την πένα θα μιλήσει στις καρδιές των ανθρώπων και θα τους μάθει τί τραθήσανε. Πώς έγινε το θάμα και γλυτώσανε. Και πώς αυτό το θάμα (Συνέχεια στη σ. 2)

ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Του Δημήτρη ΦΩΤΙΑΔΗ

Κοιτάζοντας το χρόνο που πέρασε, από την πνευματική σκοπιά, μπορεί κανείς να βγάλει το γενικό συμπέρασμα πως δε στάθηκε άγονος. Βέβαια στο χρόνο αυτό δεν έχουμε το ξεχωριστό εκείνο έργο, που σφραγίζει μια εποχή και δε μπορούσαμε να το έχουμε, καθώς σταθηκε μια εποχή πολύμορφης ανακατάταξης κι' αναπροσαρμογής. Σ' αυτήν έπρεπε, όπως ούποτε, να ειπωθούν όρισμένα πράγματα. Είχε μπει, για τη διανοήση του τόπου μας, ένα ζήτημα τιμής: Να πάρει θέση. Διαφορετικά θά βρισκόταν έκτεθειμένη όχι μονάχα αντίκρυ στον ήρωικό και δραματικό αγώνα του λαού μας, μα και της «πνευματικής ιστορίας» της χώρας μας.

Από την πλευρά αυτή η μεγάλη πλειοψηφία των λογοτεχνών μας έκανε το χρέος της.

Ας ρίξουμε τώρα, έπειτα από τη διαπίστωση αυτή, μια πιο λεπτομερειακή ματιά στη λογοτεχνική παραγωγή του περασμένου χρόνου. Δεν πρόκειται ν' αναφέρω μήτε συγγραφείς μήτε βιβλία. Ούτε οι έντυπώσεις μου αυτές θά έχουν την παραμικρή διάθεση κριτικής.

Τα περισσότερα έργα, ιδιαίτερα του πεζού λόγου, ήταν απλά χρονικά του αγώνα. Πολλά από αυτά θά σταθούν πολύτιμα για τον αύριον μελετητή της εποχής μας. Ο αυθορμητισμός, που είναι το κύριο χαρακτηριστικό τους, φανερώσει πως στάθηκαν ένα ξέσπασμα αγανάκτησης και μια κραυγή διαμαρτυρίας. Δώσανε το παρόν της σκέψης στο προσκλητήριο του έθνους, για την εθνική και πολιτική του ελευθερία. Μερικά όμως από αυτά, ιδιαίτερα νέων, κατόρθωσαν να μάς χαρίσουν και την αίσθητική συγκίνηση. Τα λίγα αυτά κομμάτια ως σταθούν πρότυπο, για την παραπέρα εργασία όλων μας. Μονάχα με το ανέ-

(Συνέχεια στη σελίδα 2)

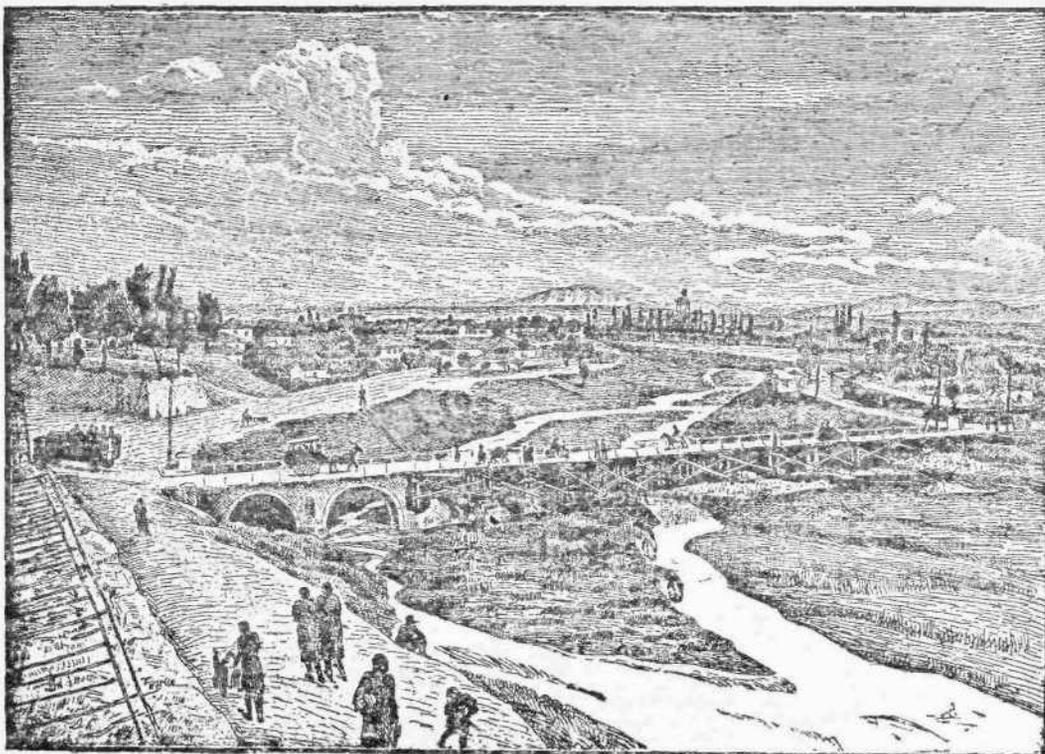
Χρονικά

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Νομίζουμε πως πρέπει να τονίσουμε το εξαιρετικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα μαθήματα της ιστορίας της μουσικής που κάνει στην Έλληνογαλλική Ένωση Νέων ο μουσικολόγος κ. Μίνως Δούνιας. Τις τόσο συνθετικές μα' απλές διηγήσεις του συνοδεύουν μουσικά παραδείγματα που εκτελούν πνευστά ή έγχορδα όργανα και χορωδία έτσι που ο ακροατής κάθε φορά νιώθει άμεσα τη μουσική της εποχής που του εξηγούν. Όσο για την ποιότητα των παραδειγμάτων αυτών δεν έχουμε παρά να θυμηθούμε την τόσο πετυχημένη χριστουγεννιάτικη μουσική που μάς έδωσε ο Μ. Δούνιας με τον Μουσικό Κύκλο Αθηνών στις 26 Δεκεμβρίου στην Έλληνογαλλική Ένωση.

ΝΕΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ

Τα «Ελεύθερα Γράμματα» χαίρετιζον με βαθύτατη ικανοποίηση και ένθουσιασμό την κίνηση για τη δημιουργία του Νέου Εκπαιδευτικού Όμιλου. Η πρωτοβουλία ανήκει σε φωτισμένους και πρωτοπόρους εκπαιδευτικούς, μέλη του παλιού Όμιλου και άλλους νεώτε- ρους, που τους φλογίζει η πίστη για την αναγέννηση της παιδείας και την πνευματική ανάπτυξη του τόπου. Το έργο του παλιού Εκπαιδευτικού Όμιλου με τη φωτισμένη ήγηση του Δημήτρη Γληνού, είναι έργο ιστορικό που δε μπόρεσε να ολοκληρωθεί τότε γιατί τόνιξε η φαυλότητα και η κακομοιριά της νεοελληνικής αντίδρασης. Η παράδοση συνεχίζεται. Η νέα Ελλάδα σήμερα αντικρύζει τα ίδια αλυστα προβλήματα που περιμένουν τη λύση τους έναν αιώνα τώρα και πάνω απ' όλα τα προβλήματα της Παιδείας. Ο νέος Εκπαιδευτικός Όμιλος συνεχίζοντας την παράδοση του παλιού μέσα στις νέες συνθήκες που παρουσιάζει η Ελλά-

Δ. ΓΙΟΛΛΑΣΗ: «Γέφυρα της Λάμιας» (Eau Forte).

2 ελεύθερα γράμματα

δα στην παρούσα κρίσιμη ώρα είμαστε βέβαιοι ότι θα συγκεντρώσει στους κόλπους του τα φωτισμένα και πρωτοπόρα μυαλά του τόπου μας για το καλό της Πατρίδας του λαού και την προκοπή του τόπου.

Τα «Ελεύθερα Γράμματα» τάσσονται στο πλευρό των πνευματικών ανθρώπων που πήραν την πρωτοβουλία της κίνησης και θα συμβάλουν με όλες τις δυνάμεις τους για την επιτυχία του έργου και της αποστολής του νέου Όμιλου.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Την Τετάρτη, 26 του Δεκέμβρη έγινε στο θέατρο «Βρετανία» επιθλιτικό μνημόσυνο για τον πρωτοπόρο εκπαιδευτικό και διανοητή Δημ. Γληνό. Στη συγκέντρωση αυτή μίλησε ο Στ. Κρητικός από μέρος της οργανωτικής επιτροπής. Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Π. Κόκκαλης ανέλυσε το θέμα «Ο Γληνός πρωτοπόρος της Έθνικής Αντίστασης», ο παιδαγωγός Κ. Σαωτηρίου το παιδαγωγικό έργο του Γληνού και ο Π. Ρούσος μίλησε με θέμα «Η πορεία του φιλόσοφου αγωνιστή της νεοελληνικής αναγέννησης». Τέλος ο Αιμ. Βεκάκης άναγγελε το πνεύμα του Βασ. Ράφα, για το Γληνό, που είχαμε δημοσιεύσει στο περιοδικό μας του περασμένου φθύλλου.

Τόσο το πλήθος που συγκεντρώθηκε στο μνημόσυνο αυτό, όσο και οι συγκινητικές εκδηλώσεις μαρτυρούν πόσο ο λαός μας νοιάζει και αγαπά τους διασημότερους εκείνους, που αφιέρωσαν τη ζωή και το έργο τους για την προκοπή της χώρας μας. Η φυσιογνωμία του Γληνού γίνεται έτσι ένα σύμβολο και ένα παράδειγμα για κάθε εγγράτη του πνεύματος.

Η ΤΕΧΝΗ

Σ' άλλη σελίδα δημοσιεύουμε έντυπώσεις του Ν. Χάγκερ Μπουφίδη από τις φυλακές Χατζηκώστα, για την πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση που δημιουργήσαν σ' αυτές οι κρατούμενοι αγωνιστές.

Αυτό που έγινε εκεί μέσα και στις άλλες φυλακές είναι ένα από τα πιο συγκινητικά κι' έπιδοφο-

ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ

(Συνέχεια από τη σελίδα 1)

δεν ήτανε θάμα. Είτανε έργο σεληνεϊδοί των λαών που είδανε κατά πόυ είναι το φως και πού το σκοτάδι.

Κι' αν στη μέση της παράστασης ή μπροστά στο μεγάλο πίνακα πού θα δίνουνε τη ζωή την ίδια άκουστέη καμιά ψιλή φωνή, πώς αυτό δεν είναι τ έ χ ν η, δε θα γελάσουμε, μά θα κοιτάζουμε καλά ποίος τόπε. Γιατί είναι οίγορρο πώς θάναυ εκείνους πού με την ίδια σιχαμερή φωνή μάς μάθεινε στις σκοτεινές νύχτες, με χλιούς τρόπους, πώς ή ύποταγή είναι χρέος.

Και μέσα στις φυλακές θα βρίσκονταί πιά μονάχα οι κακούργοι, οι κλέφτες, οι φίλοι του έχτρού. Μέσα σ' αυτό το χρόνο όλα ταούτα; Έξωδ στο δικό μας τόπο με τη σημερινή κατάσταση; Φαίνεται πως κουραστήκαμε να ελπίζουμε κι' άρχίσουμε να βλέπουμε δνεπρα έμπνηοί!

Ας ελπίσουμε πώς του χρόνου θα μπορούμε να ευχόμαστε κάτι τέτοια και πώς θα μοιάζουμε σαν πρόματα πού μπορούν και να γίνουνα.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(Συνέχεια από τη σελίδα 1)

δασμα της ποιότητας θ' αξιοποιήσουμε την πλούσια σε περιεχόμενο πείρα, πού έχουμε αποκτήσει.

Δίπλα στα έργα αυτά, πού καθ' έφευον τις άγωνίες και τις ελπίδες της εποχής μας, υπάρχει κι' ένας άλλος σημαντικός αριθμός έργων, πού οι δημιουργοί τους τ' αποκάλεσαν έργα «φυγής». Μερικοί από αυτούς είναι, αναντίρρητα, καλοί λογοτέχνες. Ξερουν να γράφουν. Τα έργα τους όμως παρουσιάζουν μία αντινομία άπαράδεκτη όχι ιδεολογικά, μά δημιουργικά. Τη φυγή όπου γυρεύουν δεν την τοποθετούν έξω τόπου και χρόνου, μά μέσα στο σήμερα. Δε φτιάχνουν ένα φανταστικό κόσμο, μά θέλουν να μάς πείσουν, πώς οι καταστάσεις και τα συναισθήματα πού περιγράφουν υπάρχουν γύρω μας. Φέρνω ένα παράδειγμα: Στις εκατοντάδες σελίδες ενός μυθιστορήματος βλέπουμε τους ήρώες του, άρτιους και με «σώες τις φρένες», να ένδιωφέρουντα πιά ένα του, άρτιους και με «σώες τις φρένες». Τέτοιοι άνθρωποι δεν υπάρχουν. Γι' αυτό τα τέτοια έργα, όσο καλοί τεχνίτες πού λόγου κ' έχουν, είναι αυτοί πού τ' άφτιαξαν, μοιραία είναι έτοιμοθάνατα από τη σύλληψή τους. Η κρίση μου αυτή πιστεύω πώς δεν πηγάει από την παραμικρή από μέρος μου προκατάληψη. Τα δημιουργήματά τους μάς αφήνουν βαθεία άνικανοποίητους, καθώς τίποτα δεν αναταράζει την ψυχή μας και δε συγκλονίζει τη σκέψη μας. Οι συγγραφείς τους στηρίζουν όλόκληρο το έργο τους, άπάμα, νω στη γνώριμη εκείνη αταπάτη, πού πέφτουμε όλοι μας μερικές φορές. Τους συνεπαίρνει μιά ώραία φράση, τα χρώμα πού δίνει ποιά άκαμπτέρητη λέξη, ένα τεχνικό εύρημα. Πράματα πού ίκανοποιούν άναμφισβήτητα τον τεχνίτη, όχι όμως τον δ η μ ι ο ρ ο υ ό. Είναι κρίμα πού μερικοί καλοί λογοτέχνες μας δεν άντελφήθηκαν τις άπλές αυτές άλήθειες.

Αυτά για τό χτες. Το αύριο όμως είναι κείνο πού μάς ένδιαφέρει περισσότερο. Σ' αυτό είναι άνάγκη να βάλουμε διοριμένους άντικειμενικούς σκοπούς. Πρέπει, πρώτα - πρώτα, μέσα από τα ίδια μας τα λάθη και τις αδυναμίες μας να βρούμε τον τρόπο ν' αξιοποιήσουμε τις άρετές μας. Πρέπει να κοιτάζουμε καλά μόνον νάχα πλατείαι, μά και βαθύτερα. Πρέπει το ιδρώμα πού ζήσαμε ναχα ζούμε, να το μετασιώσουμε σε καλλιτεχνική σύλληψη. Πρέπει ν' αναζητήσουμε την καλλιτεχνική έκφραση μέσα σε πιο άντελφήσιμα πλαίσια. Πρέπει, μ' άλλα λόγια, να δώσουμε στο περιεχόμενο όλη την αίγλη της μορφής.

Πρέπει, έπειτα, να δημιουργήσουμε υπεύθυνη κριτική. Και δυστυχώς βρισκόμαστε πολύ μακριά από αυτό. Κι' όμως ή ύπαρξη μιάς τέτοιας κριτικής, πού θα πείθει άπόλυτα γιατί θα είναι άντικειμενικά σεβάστη, μάς είναι άπαραίτητη. Θα ύποβοηθήσει περισσότερο από καθετί άλλο τη γενική λογοτεχνική μας προκοπή, καθώς θα στεκόταν μιά ένγύθη για όλους και θα έδινε την κατεύθυνση για νέες έπιτεύξεις.

Πρέπει, μετά, να γραφοτούν μελέτες όχι πιά πάνω σε γενικά κι' άόριστα λογοτεχνικά θέματα. Οι περισσότεροι ποιητές και πεζογράφοι μας περιμένουν ν' αναλυθούν και να τοποθετηθούν τα έργα τους. Δεν περιμένουν όμως μονάχα αυτοί, μά και τα άναγνωστικά κοινό μας, όπως μάλιστα τα έργα των πιο πολλών ένγνωστών έργασια. Χρειάζεται, δηλαδή, δουλειά.

Πρέπει, ακόμα, μέσα στο χρόνο από τη νεώτερη ιστορία μας. Μιά τέτοια έργασία, φτάνει να γίνει πάνω σε βάσεις έπιστημονικές και μ' άυστηρό άποκριτικό μάτι, θα συντείνει άναμφισβήτητα στη γενική προκοπή μας.

Πρέπει... υπάρχουν πολλά ακόμα τέτοια «πρέπει». Νοιώθω όμως πώς άρκετοί άγαπητοί συνάδελφοί μου θα με διακόψουν και θα μού πούν:

—Όρα είναι αυτά πού λες και είμαστε σύμφωνοι. Πώς όμως θα πραγματοποιηθούν; Μέσα σε ποίες ύλικές συνθήκες; Υπάρχει για όλους μας το τρομαχτικό κι' άλλο πρόβλημα της ζωής. Είναι ζήτημα άν κατορθώσουμε να κλέψουμε, για την καθαρή δημιουργική έργασία μας, το ένα δέκατο του καιρού μας. Τα όλοκληρωμένα έργα, καθώς κ' έσύ θα ξέρεεις, δε γράφονται στο γόνάτο.

Όμοιογώ πώς στα έπιχειρήματα αυτά δεν έχω ν' άντιτάξω πολλά πράματα. Το ιδρώμα της έπιβίωσης υπάρχει, βέβαια, για όλόκληρο τον Έλληνικό λαό. Από τους πνευματικούς όμως άνθρώπους γυρεύουμε, μέσα στις συνθήκες αυτές, όχι μονάχα να κρατηθούν στη ζωή, μά να μάς δώσουν το άπαντο της δημιουργικότητας ικανότητας. Κι' αυτό, άς το πάρουμε άπόφαση, δε γίνεται. Υπάρχει κ' ένα άλλο βασικό ζήτημα: το έκδοτικό.

Εύχομαι κ' έλπίξω, για την καλλιτεχνική προκοπή του τόπου μας, να μπούν εφέτος οι βάσεις για μιά γρήγορη λύση των ύλικών αυτών ζητημάτων, πού στέκονται από τα μεγαλύτερα ύλκων αυτών ζητημάτων, πού στέκονται από τα μεγαλύτερα έμπόδια μιάς ποιοτικά καλύτερης πνευματικής παραγωγής.

Βέβαια οι πνευματικές έπιτεύξεις του νέου χρόνου, θα έξαρτηθούν κι' από ένα άλλο παράγοντα: 'Από την πολιτική μας κατάσταση. 'Αν τυχόν έχουμε την εθνική εύτυχία να βγούμε μέσα από τη σημερινή σαπίλα και το σκοτάδι, τότε το μονοπάτι προς τα καλά λογοτεχνικά άνοδο, θα σταθεί πιο εύκολοδιάβατο. 'Ας εδώς μά λογοτεχνική άνοδο, θα άσπαίει πιο εύκολοδιάβατο. 'Ας εδώς μά λογοτεχνική άνοδο, θα άσπαίει πιο εύκολοδιάβατο. 'Ας εδώς μά λογοτεχνική άνοδο, θα άσπαίει πιο εύκολοδιάβατο.

θέμα: «Η ιστορία των αρχαίων πόλεων της περιοχής του Βόλου». Η διδμήλη αυτή συνευθίσθη και τις δύο έπιπέδους, 25 του Νοέμβρη και 2 του Δεκεμβρη με άποκείτο άκροσπρήριο. κέμβρη με άποκείτο άκροσπρήριο. Σε σύντομο χρονικό διάστημα θα άργωνθεί—άστερα από δική του πρόταση—ένας περίπατος στους αρχαιολογικούς τόπους του Βόλου και μιά έπίσκεψη στο Μουσείο της πόλης μας για να γνωριστούν και να μελετηθούν όσα από τα μνημεία έχουν σωθεί. Στις 28 Δεκεμβρίου ή «Π. Π. Ν.» έβωσε χορό για την ένσηυση του φηγαό της ταμείου πού θα της δώσει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει το ανέδασμα του θεατρικού έργου του Βασίλη Ράφα «Ο Ρήγας».

ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Του Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Ένας έκδοτικός οίκος της πόλης μας, — τα «Νέα Βιβλία», — είδοποίησε πώς έτοιμάσει την έκδοση περιοδικού με τον τίτλο: 'Αρχείο της 'Αντίστασης. Το πνεύμα της 'Αντίστασης σά ζωντανή πιά δύναμη αξιοποιείται καθημερινά και γονιμοποιεί τη ζωή μας κι άντι να πεθάνει, όπως έλλίσαν πολλοί, καταδικάζει σε θάνατο και ήθικό μαρμασό εκείνους πού στην κρίσιμη ώρα δεν άκουσαν τη φωνή του και δε νώσαν την παρουσία του.

Σήμερα ένα χρόνο μόλις από την άπελευθέρωση της χώρας τούτης και μισό χρόνο μόλις από την όλοκληρωτική πτώση του φασισμού, στην παγκόσμια πνευματική σκηνή όλοένα και περισσότερο επικρατεί το νέο αυτό πνεύμα και χρωματίζει κάθε έκδήλωση της ζωής των λαών και φυσικά όλόκληρη την ανθρώπινη σκέψη.

Κι' εκείνοι ακόμα πού μοισούν την 'Αντίσταση και θα εύχότανε να έλλειπε, της άναγνωρίζουνε μεγαλείο και ήθική έξαρση για να δείξουν πώς την αβόνησάνε, αλλά καταδικάζουνε, λείι, τις ύπεροβολές της! Η 'Αντίσταση πορεί βέβαια νάχει ύπεροβολές, αλλά τους φαρισάους πού τις τονίζουν μόνον τους άκούτε. 'Αν αβόνησάνταν πραγματικά το μεγαλείο της δε θα μιλούσαν όλοένα για ύπεροβολές, γιατί αυτοί έχουνα να έπιδείξουνε μονάχα ύπεροβολές άλλα χωρίς μεγαλείο.

Όσοστο στην 'Ελλάδα το σύγχρονο αυτό δημιουργικό πνεύμα, υπάρχει περισσότερο από κάθε τόπο κι' έχει μιά κορυφαία στιγμή, ποú δεν την γνωρίσαμε άλλες χώρες. 'Ο Δεκέμβρης, σαν άπόθωωση της ανθρώπινης περηφάνειας, μπαίνει στις διαστάσεις παγκοσμίου συμβόλου.

Γι' αυτό το λόγο, έδω στην 'Ελλάδα πάλι, ποú ή σοκοφαντική έκστρατεία ενός ένοχου κόσμου, μαζί με την τρομοκρατία μιάς ήθικα καθυστερημένης δικαιοσύνης, ένα χρόνο τώρα προσπάθησαν να μεταβάλλουνε σε έγκλημα την ίερή αυτή έκδήλωση του λαού μας, — ή 'Αντίσταση κι' ο Δεκέμβρης, είχαν μιά τόσο μεγάλη πρόεχταση ποú σφαίρα του πνεύματος, ποú χωρίς κόπο, θα μπορούσε κανείς, αυτή τη στιγμή, ν' άπαριθμήσει, μονάχα στην ποίηση, δέκα βιβλία. Στον έξω κόσμο ή άπήγηση είναι το ίδιο μεγάλο. Η 'Αντίσταση γίνεται κιόλας σχολή, — στην πολιτική, στην φιλοσοφία, στην τέχνη.

Όμως αυτό δεν άρκει. Τα προβλήματα, θετικά ή άρνητικά, ποú γίνονται κι' έξακολουθεί να γεννάει καθεμέρα, ή 'Αντίσταση, είναι άπειράριθμα. 'Ός πράξη έχει δημιουργήσει μιά πείρα άνεπιλήμητη. Η μελέτη της 'Αντίστασης, στο παρελθόν, θα είναι άναγκαστικά ή άφετηρή κάθε δραστηριότητας ποú θα ξεκινάει άπ' αυτήν, για το μέλλον.

Χρειάζεται μιά κοινωνιολογική έρευνα για τα αίτια ποú οδηγώσανε το λαό να πάρει άπάνου του την εύθυνη της εθνικής άνεξαρτησίας μας, για τα αίτια ποú οδηγώσανε στην παθητική στάση ή και στην εθνική προδοσία τις ηγετικές τάξεις. Χρειάζεται μελέτη των θεσμών (αυτοδιοίκηση, λαϊκή δικαιοσύνη κλπ.) ποú δημιούργησε ο λαός στην αντίσταση του και μελέτη των προβλημάτων

ποú γέννησαν στην έφαρμογή τους οι θεσμοί. 'Ιστορική ταχτοποίηση του κινήματος. Συγκέντρωση και δημοσίευση των αρχείων και περιουλογή προφορικών άφηγήσεων. Μελέτη της άπήγησης του κινήματος στην πνευματική σφαίρα και σ' όλες τις περιοχές της κοινωνικής συνείδησης (έπιστήμη, τέχνη, φιλοσοφία). Συγκέντρωση των τραγουδιών του λαού και της μουσικής τους, των παραδόσεων και των θρύλων. Συγκέντρωση του παράνομου τύπου, του μηχανισμού των συνεργείων του τοίχου, των χωνιών ποú πάνω από τα σιδερόφραχτα άρματα κι από τις σιδερένιες κάσκες των φρουρών, μέσα στις νύχτες της δουλειάς, σκορπούσανε τη φρικίαση της λευτεριάς. Μελέτη όλων των μεθόδων της πάλης, στον τομέα των στρατιωτικών έπιχειρήσεων, του σαμποτάζ, παθητικής αντίστασης, προπαγάνδας, έπαφής με το έξωτερικό και γενικότερα όλης της πολιτικής δράσης. Μελέτες ψυχολογικές των άτόμων και των ό-

μάδων ποú άντισταθήκανε. Μελέτες της προσωποποίησης των ήρώων της 'Αντίστασης και μάλιστα εκείνων ποú τους δημιούργησε ή 'Αντίσταση κι' έχουνα άφήσει μιά άπήγηση στην καρδιά του λαού.

Τέλος ιδιαίτερη μελέτη χρειάζεται ο Δεκέμβρης, οι σκοτεινές δυνάμεις ποú τον προκάλεσαν και τα άπίθανα όρια της λαϊκής έξαρσης ποú πραγματοποιήσε. 'Ιδιαίτερη έρευνα και άνασκειη της σοκοφαντίας αλλά και των ένδεχομένων άκαίρων ή έσφαλμένων έκδηλώσεων του λαού. Κανείς δεν είναι άμοιροότερος να κρίνει ένα σφάλμα, παρά ο ίδιος εκείνος ποú λάθεισε, ένεργώντας με καλή πίστη. Τέλος πρέπει να γίνει συλλογή και συγκέντρωση όλων των χηρωδιών και των ώμοσθητων του καταχτητή και των ανιστορητών του, με φωτογραφίες, έκθέσεις, περιγραφές και ότι άλλα στοιχεία ύπάρχουν.

ΞΕΣΚΟΝΦΩΤΑ ΚΟΥΦΑΡΙΑ

Του Χρ. ΜΠΟΥΡΝΕΖΟΥ

'Απ' τ' άσπρο βουνό του καλοκαιριού πλαγιασμένο σαν το γυμνό κορμί της 'Αφροδίτης σε γαλάζιο [σεντόνι]

Ένα κοπάδι ελάτια βοβολάει για να ζεστάνει με το μάλασσο και το μαλλί του το γδυμένο χωριό άπ' τη φωτιά των ξανθών Ούννων ποú παγώνει το χωριουδάκι όπου κάποτε άργουσαλεύοντας οι φτερούγες των δέντρων κλωσσούσαν σ' άσπρα σπίνια την έγνια του σταριού π' άποζητούσε λίγ' ελάτι σε μιά άγουρη ζεστασιά.

Με τα μάτια βγαλμένα τα ξεσκονφωτα λιθαρένια κουφάρια κοιτάζουν μέσα τους τα χήτ η' ούρανο και κλαίνε την ψυχή τους πούχει πεταάει κι' όταν το φεγγάρι άβουεστώνει τους καφαλισμένους τοίχους γίνονται δεξαμενές πλημμυρισμένες από θάνατο π' ο γκλώνης ρίχνει με το φτερό την άλαφρόπετρα του πόνου του ξυπνώντας μέσα στην ψυχή μας άβρημυοντα κύκλους κι' οι άνεμοι τα γλύφουν ύψώνοντας προς τα ούράνια άσπρα σάβανα ποú γαργαλόνε τ' άωρο πρόσωπο της ζωής όπως άνέμισαν μιά μέρα τα κόκκινα κουρέλια της φωτιάς ποú χόρτασε την πείνα της άπ' τα σταφύλια της ζωής μας.

'Όμως το στήθια της 'Ελλάδας μεσ' άπ' τις σάπιες στέγες της παλιάς φρόνησης ποú ρημάχτηκαν μεσ' άπ' τ' άνοιχτά πορτοπαράθυρα ποú ξερνούσαν κόκκινα πο- [τάμια]

βύζαξαν άνέμους πρωτογνώριστος και χτίσανε καινούργιους ούρανοους.

Κι' όταν ή φωτιά της νιάς ζωής άνέβασε στους αιθέρες τα βουνοκύματα της λεβεντιάς τα ελάτια ποú βυζαίνουνα τη γή σκάθοντάς την τα ελάτια π' άνασαιίνουνα τον άέρα πολεμώντας με την άστραπή [της αξίνας] τα ελάτια ποú ζεσταίνουνα τα κορμιά τους τα χιόνια της κλέφτικης δόξας [της δόξας]

ταξίδεψαν άσπρα σύμφωνοι στους γαλάζιους ούρανοους της θυσίας γιγαντωμέν' από μιά πολιτεία νυφοστόλιστη λουσιμένη στον ήλιο της δικαιοσύνης π' άναδύονταν μεσ' από το μαύρο κουρνιαχτό των φιδιών μα- [τιών του θανάτου].

Και πάνινε σάρκες σιδερόφραγτες από πίστη διασέθηκαν την άψίδα του θριάμβου π' όρθώσανε με τα κορμιά τους οι άνοιξες της γής για την αλώνια ζωή στα πράσινα λειβάδια π' άνοθοβόλουν οι παπαρούνες της θυσίας

γκρεμίζοντας ήλιο βούλανα ποú κάψαν και ποú φωτίσαν βροντές π' αλώνια θ' αλαλάζουν στις άραχλές σπληές μας π' άνάκουσα 'Ωσαννά.

Η ξένη ποίηση

ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΤΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

Του SAINT-POL-ROUX

Μιά κηλίδα αίμα ξεφτάει τον όριζοντα από δω. Μιά κηλίδα γάλα κεντάει τον όριζοντα από κει. Άντρας άπλός που χύνεται μέσ' τη φλογέρα κι έχει ή φροντίδα του τό σήμα μαύρου σκυλιού ό τσομπάνος κατεβαίνει την έφηθή βουνοπλαγιά.

Τόν άκλουθάν οι προβατίνες με δυό κληματσίδες γι' αϋτιά και δυό τσαμπιά για μαστάρια. Τόν άκλουθάν οι προβατίνες: πλανόδιες άμπελες.

Τόσο άσπιλο τό ποίμνιο που αυτό τό βράδι τό καλοκαιριού λές και χιονίζει παιδικά στην πεδιάδα. Αϋτά τά ντελικάτα σκευοφυλάκια της ζωής έχουν βοσκήσει εκεί ψηλά τά θυμιατήρια με τ' άρώματα και ξανακατεβαίνουν γεμάτα.

Έτσι κι' οι πόθοι μου κεντρισμένοι άπ' της ιδέας τη φλογέρα και της πίστης τό σκύλο ανέβηκαν πρωί πρωί του μυστηρίου την πλαγιά κι' έφτασαν πιά ψηλά άπ' τις προβατίνες της στάνης μου τις προβατίνες της ψυχής μου.

Μά ανάμεσα άπ' την κοιλάδα με τούς ύάκινθους τό μυροθύλο άστρο πυρπόλησε τά λαίμαργα δόντια πού θέλησαν νά ξεκουμπώσουν τόν καρπερό μπουστό της.

Κι' είναι γι' αϋτό πού τό τρυφερό κοπάδι μου την ώρα του σπέρνου ξαναβουτάει μέσα μου τ' ανέλπιδα γοφά του.

Στη στάνη είναι τά πρόβατα και πάει νά κοιμηθεί ό άπλός άντρας στή μέση άπ' τό σκυλί και τη φλογέρα του.

Άπόδοση ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ - ΠΑΠΑ

Σ. τ. Μ. — Ο Σαιν Πόλ Ρου, πού θεωρείται άπ' τούς μεγαλύτερους νέους ποιητές της Γαλλίας, έχτελέτησε άπ' τούς Γερμανούς προδομένους άπ' τη Μιλίταρια τού Πεταίν, άφού προηγούμενα είχε βιαστεί μπροστά του ή νεαρή κόρη του. Είχε πάρει άπ' τούς πρώτους μέρος στην έθνική αντίσταση της πατρίδας του.

ΟΟΟ

ΟΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ

Του Wilfrid W. GIBSON

«Δύσκολα μπορώ νά θυμηθώ... Ήταν πέντε πεσμένοι πλάι μου, στό χαρακώμα, σχεδόν νεκροί — Κ' οι τρεις μου ψιθυρίζαν τις στερνές παραγγελίες...»

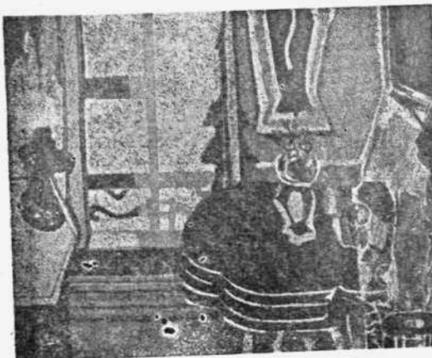
Πίσω άπ' τά χαρακώματα, πιότεροι νεκροί παρά ζωντανοί κι' αϋτός θεόκουφος και ζαλισμένος με σπασμένα τά γόνατα σέρνονταν άργά και τραύλιζαν άπεγνωσμένα:...

«Δύσκολα μπορώ νά θυμηθώ... Ήταν πέντε πεσμένοι πλάι μου, στό χαρακώμα, σχεδόν νεκροί — Κ' οι τρεις μου ψιθυρίζαν τις στερνές παραγγελίες...»

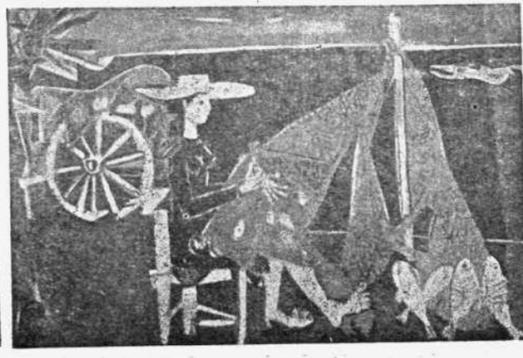
Οι φίλοι τους προσμένουνε, κι' αναλογίζονται τάχα πώς τά περνούν. Υπομονετικά, μέσ' στη σιγή, προσμένουνε μία λέξη... Όμως τί λέγαν ή ποιού νάταν άραγες οι φίλοι τους;

«Δύσκολα μπορώ νά θυμηθώ... Ήταν πέντε πεσμένοι πλάι μου, στό χαρακώμα, σχεδόν νεκροί — Κ' οι τρεις μου ψιθυρίζαν τις στερνές παραγγελίες...»

Μετ. ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ

ΜΙΡΑΚ : Έσωτερικό σπιτιού.

ΜΑΡΣΑΝ : Άστράτη.

(Άπό την Έκθεση τού Παρισιού 1945).

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ 1945

Του Νίκου ΚΑΡΓΑΗ

Τό 1945 ύστερα από μία δεκαετία σχεδόν, είταν ή πρώτη ελεύθερη χρονιά τών βιβλίων. Η λογοκρισία της 4ης Αυγούστου πού συνεχίστηκε όμοια και από τούς Γερμανούς στάθηκε ένα φοβερό έμπόδιο γιά την πνευματική καλλιέργεια τού μεγάλου κοινού και ένας άληθινός εφιάλτης γιά τούς συγγραφείς μας. Δέκα δλόκληρα χρόνια μέιναμε μακριά και πίσω από κάθε ζωντανή και προοδευτική πνευματική δημιουργία, ντόπια και ξένη, δέκα δλόκληρα χρόνια ύποχρεωθήκαμε νά διαβαζόμεε κάτω άπ' τόν έλεγχο τών πιά στενοκέφαλων και αγράμματων ανθρώπων. Τό τέλος τού πολέμου μάς γλύτωσε και από τόν βραχιά της λογοκρισίας. Όστόσο όμως οι πολιτικές συνθήκες πού διαμορφώθηκαν μετά την άπελευθέρωση, ή έλλειψη κάθε ήρεμίας και κάθε όμαλότητας βασικά άπαραιτήτης γιά την πνευματική παραγωγή την έμποδίσανε νά ειναι ανάλογοι τουλάχιστον σέ ποιότητα, άπ' ό,τι περίμενε κανείς.

Έτσι ενώ κυκλοφόρησαν πολλά, πάρα πολλά βιβλία, στό χρόνο πού πέρασε, ελάχιστα είναι εκείνα πού ίκανοποίησαν, άντεξαν κι' έμειναν. Ο πόλεμος της Άλβανίας στάθηκε πηγή έμπνευσης γιά πολλούς και κυκλοφορήσανε ένα πλήθος βιβλιαράκια μ' αϋτό τό θέμα. Τά βιβλία αϋτά, γραμμένα από άπλόους φαντάρους, χωρίς διπλωματικά έγγραφα και τις άπόρρητες διαταγές πού χρησιμοποιούν οι διάφοροι καρστανόδες στά βιβλία τους, δίνουν μιάν άλλη μεριά τού πολέμου, την άληθινή, όπως τόν έζησαν οι ίδιοι μαζί με κείνους πού πολεμούσαν δίπλα τους πάνω στά κασάβραχα της Άλβανίας. Όμως τά βιβλία αϋτά δόσο κι' αν παρουσιάζονται με λογοτεχνικές αξιώσεις δέν είναι παρά άφηγηματα, συγκινητικά βέβαια με την ανθρώπινα και την άπλοϊκότητά τους, πού δέν πρόκειται νά σταθούν και νά μείνουν ούτε καν στή λογοτεχνία τού πολεμικού βιβλίου.

Αντίθετα άπ' ό,τι έγινε με τόν πόλεμο, ή κατοχή και ή σκλαβιά όπως και ή έθνική μας αντίσταση, έδωσαν δλόκληρο τό 1945 σχετικά έλάχιστα αξιόλογα βιβλία. Τό μοναδικό βιβλίο της σκλαβιάς πού αξίζει ν' αναφερθεί ιδιαίτερα είναι τό «Στοαστόπεδο τού Χαϊδαριού» τού Θέμου Κορνάρου, ένα βιβλίο πού είναι κάτι πολύ περισσότερο από ένα χρονικό ή ένα ντοκουμέντο.

Νομίζω πως από τά βιβλία πού βγήκαν έμπνευσμένα από τά χρό-

νια της κατοχής και της σκλαβιάς — μιλάμε μόνο γιά καθαρά λογοτεχνικά βιβλία — κανένα δέν μπόρεσε νά σταθεί και νά ζήσει ούτε καν αϋτό τό μικρό, ός τά σήμερα διάστημα. Ασφαλώς βιβλία μ' αϋτό τό θέμα θά γραφτούν άργότερα κι' είναι ίσως ευτύχημα πού οι γνωστότεροι και άξιότεροι από τούς συγγραφείς μας δέν βιάζονται, όπως τουλάχιστον φαίνεται, νά τά γράψουν από τώρα.

Η αντίσταση έδωσε πολύ λιγότερο όλικό στους συγγραφείς μας. Έκτός από μερικά διηγήματα δημοσιευμένα σέ περιοδικά κι' έφημερίδες τίποτε άξιο λόγου δέν παρουσιάστηκε.

Αϋτό σημαίνει πως οι πνευματικοί μας άνθρωποι βλέποντας την έθνική μας αντίσταση σαν τό σημαντικότερο και μοναδικό γεγονός της νεώτερης ιστορίας μας, έχουν βαθειά συναίσθηση της εϋθύνης τους και περιμένουν τό πάρασμα τού απαιτούμενου χρόνου πού θά μετουσιώσει μέσα τους γεγονότα πού είναι ακόμη ζεστά και πού θά τούς οδηγήσει στους δρόμους μόνο της τέχνης.

Είναι σίγουρο πως τά βιβλία πού θά γραφτούν κάποτε με θέμα την τετράχρονη αντίσταση τού λαού μας, θά είναι από τις πιά δυνατές, τις πιά όραίες, τις πιά μεγάλες σελίδες της νέας έλληνικής λογοτεχνίας.

Λοιπόν ό πόλεμος, ή κατοχή, ή αντίσταση μέσα στό 1945 δέν έδωσαν στή λογοτεχνία, γιά τούς λόγους πού άναφέραμε μεγάλα πράματα.

Όστόσο κυκλοφόρησαν και άλλα λογοτεχνικά βιβλία πού δέν άναφέρονται μέν στά παραπάνω γεγονότα έχουν όμως την αναφιλοβήτητα αξία τους. Τά μυθιστορήματα αϋτά είναι «Τό Γυρί» τού Κοσμά Πολίτη πού μένει πάντα ό πιά δυναμικός και ό πιά κοντά στην πραγματικότητα σημερινός πεζογράφος μας, «Η Άστροφειλιά» τού Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου ένα μυθιστόρημα από τη ζωή τών παιδιών τού προηγούμενου πολέμου και «Η Πριγκιπέσσα Ίζαμπά» ένα μεγάλο μυθιστόρημα τού Άγγελου Τερζάκη. Άκόμη κυκλοφόρησαν αρκετά δοκίμια πάνω στά προβλήματα της τέχνης και της λογοτεχνίας κι' ανάμεσα σ' αϋτά σημαντικότερα τό «Δοκίμιο γιά την ποίηση» τού Κ. Θ. Δημαρά και τό «Όταν ή ζωή γίνεται όνειρο» τού Πέτρου Χάρη. Μέσα στό χρόνο πού πέρασε έπανεκδόθηκαν και «Η Άληθινή άπολογία τού Σωκράτη» τού Βάρναλη και τό «Νούμερο 31328» τού Βενέζη, βιβλία πού εξαντλημένα από πολλά χρόνια άπαγόρευαν οι κατά καιρούς λογοκρισίες την νέα τους έκδοση.

Άφίσαμε τελευταία την ποίηση. Μά και δώ ή ποιότης είναι λίγη. Άπό τά ποιήματα πού δημοσιεύθηκαν σέ περιοδικά και κυκλοφόρησαν και σέ βιβλία πολύ λίγα είναι εκείνα πού έχουν σχέση με την άληθινή ποίηση. Οι αυτοκαλούμενοι «υπερρεαλιστές» άσυνείδητοι, ήσυχτοι κι' ευτυχεις» και στά 1945 δέν έδωσαν — εκτός ίσως από μιάν εξαίρεση — όχι πιά τίποτα τό αξιόλογο αλλά ούτε καν τό άνεκτό. Και μόνο τό ό,τι ένα γεγονός σαν τόν Δεκέμβρη τούς άφισε άσυκίνητους και άδιάφορους, αϋτούς ποιητές, ύποτίθεται, μιάς καθαρά επαναστατικής ποίησης, δείχνει πόσο μακριά βρίσκονται κι' άπ' (Συνέχεια στή σελίδα 15)

ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΟ 1945

Του Σπύρου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Άν θελήσουμε νά περιλάβουμε και τις εικαστικές τέχνες στό χρονιάτικο άπολογισμό της πνευματικής και καλλιτεχνικής κίνησης τού 1945 δέ θάχουμε πολλά πράματα νά σημειώσουμε στό ενεργητικό τους. Έξω από λιγοστές άτομικές και κάποιες όμαδικές εκθέσεις νεωτέρων καλλιτεχνών, καμμία άλλη αξιόλογη κίνηση δέν έσημειώθηκε όλο τόν άθέβαιο τούτο χρόνο, τόν πρώτο χρόνο της άπελευθέρωσης. Ούτε ή μεγάλη Πανελληνία έκθεση, ούτε οι καθιερωμένες πιά σωματικές εκθέσεις έγιναν. Οι λόγοι είναι πολλοί αλλά φτάνει νά αναφέρουμε έναν, τόν πιά άποφασιστικό. Δέν υπάρχει πιά καμμία αήθουσα διαθέσιμη στην Άθήνα γιά νά οργανωθεί μία καλλιτεχνική έκθεση. Οι Τέχνες και τά Γράμματα άστεγες έκλιπαρούν μία στέγη από άρμοδίους και μη και μ' όλες τις επίσημες ύποσχέσεις δέν μπόρεσαν νά πάρουν στή χείρα τά κλειδιά της Κάζα ντ' Ιτόλια πού τούς έχει παραχωρηθεί. Τό Ζάππειο έχει γίνει άποθήκη και κανείς δέ βρήθηκε νά συμφωνήσει με τούς Έλληνες καλλιτέχνες πως, καλά και χρήσιμα είναι τά κάθε λογής εφόδια πού έχουν άποθηκευθεί εκεί μέσα, ώστόσο δεύτερο Ζάππειο δέν έχουμε, και πιά πού όφέλιμο θά είτανε αν τό χρησιμοποιούσαμε, σύμφωνα με τόν προορισμό του, σαν τό μοναδικό και άνατικατάστατο κτίριο εκθέσεων πού διαθέτουμε στην Άθήνα. Έτσι όλες εκείνες οι μουσικές λαχτάρες τών καλλιτεχνών μας, στά δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς πού τις έχουν σημειώσει όσοι βρίσκονται πιά κοντά στά πράγματα, δέ βρήκαν ακόμα τό δρόμο της έπικοινωνίας με τό μεγάλο κοινό. Είτανε άραγε άπατηλές οι ύποσχέσεις εκείνες και τά χρόνια τούτα θά τά σημειώσουμε σά χρόνια στασιμότητας ή μάς ξεγελέανε σήμερα τά έξωτερικά φαινόμενα και κάτω από την επιφανειακή τούτη άδράνεια οι καλλιτέχνες μας δουλεύουν και δημιουργούν; Η ένδοξη επιθυμία κάθε στρατευόμενου τεχνίτη είναι τό δεύτερο και κάποιες φαινόμενα πού θά σημειώσουμε θά πείσουν και τούς παραέξω πως αϋτό τό τελευταίο συμβαίνει. Ο χρόνος πού πέρασε θά σημειωθεί σαν ένας σταθμός στις μακρόχρονες προσπάθειες τών καλλιτεχνών νά οργανωθούν επαγγελματικά. Με τη συνεργασία αντιπροσώπων τών καλλιτεχνών και τού Κράτους ιδρύθηκε τό Καλλιτεχνικό Έπαγγελματικό Έπιμελητήριο. Καρπός της πικρής τους πείρας από την άνοργανωσιά τους σά χρόνια της πείνας συγκεντρώνει σήμερα την έμπιστοσύνη και τις έλπίδες όλων τών καλλιτεχνών γιά μιά καλύτερη οργάνωση τών όλικών και επαγγελματικών τους συμφερόντων. Είναι ένα σημάδι εϋόμοιο και τούτο πως οι καλλιτέχνες άκριβώς γιά νά μπόρεσουν νά επιζηήσουν και νά δουλέψουν καταλάθαν πως δέ θά τό πετύχουν αν δέ διεκδικήσουν στοιχειώδη δικαιώματά τους στή ζωή. Τά χρώματα και τά άλλα όλικά της δουλειάς τους είναι σήμερα δυσχερέτα και άπρόσιτα. Τό Κ. Ε. Ε. θά φροντίσει και πρέπει νά τό πετύχει νά φέρι χρώματα και όλικά γιά τούς καλλιτέχνες πού γιά μιά δλόκαιρη τάξη επαγγελματιών είναι εϋδος πρώτης ανάγκης. Οι τεχνίτες έπρεπε άλλοτε νά τό θεωρούν έπιτυχία στή ζωή

τους αν τούς άπόμεινε στό τέλος μιά φάθα νά ξεπλώσουν νά πεθάνουν. Καμμία φροντίδα γιά τά γερατειά, καμμία πρόνοια γιά την άρρωστεια. Τό Έπιμελητήριο θά οργανώσει τούς σκόρπιους και άνεκμετάλλευτους πόρους, πού ανήκουν δικαιοματικά στους καλλιτέχνες, γιά την ίδρυση ενός Ταμείου συντάξεων. Ο κάθε σικιτζής άλλοτε μπόρουσε νά πάρει σπουδαίες δουλειές, δημόσιου ενδιαφέροντος. Σήμερα μόνο οι καλλιτέχνες πού ανήκουν στό Κ. Ε. Ε. μπόρουσαν νά εκτελέσουν τέτοιες έργασίες. Και γιά νά γίνει κανείς μέλος πρέπει νά συγκεντρώνουν ένα μίνιμουμ προσόντων. Αϋτά, μαζί με ένα σωρό άλλα τρέχουσας σημασίας ζητήματα, πού μπόρει νά πετύχει τη λύση τους τό Κ. Ε. Ε. είναι σημάδια παρήγορα μέσα στή φαινομενική νεκρα της καλλιτεχνικής κίνησης πως οι καλλιτέχνες μας δέ μέιναν με σταυρωμένα χέρια ούτε τόν τελευταίο τούτο δραματικό και άβέβαιο χρόνο.

Δέν υπάρχουν χρώματα τού λαδιού. Πολλοί καλλιτέχνες άσκοπούντα στό σχέδιο. Και ό καιρός τους όχι μόνο δέν πάει χαμένος μά τούς δίνει την εϋκαιρία ν' αναπτύξουν μιά αξιόλογη πλευρά της δουλειάς τους. Άλλοι κάνουν χρώματα τέμπερας μόνοι τους, με αϋγό, με κόλλα, με καζείνη. Άλλοι κάνουν σκηνογραφίες. Άλλοι χαρακτική. Η πρόοδο στή καλαίσθητη εμφάνιση τού βιβλίου και όταν ακόμα δέν είναι οικονομολογική, όφείλεται στην άνάγκη πού βρεθήκανε πολλοί καλλιτέχνες, μιά και δέν έχουν χρώματα νά ζωγραφίσουν, νά ζητήσουν νά αξιοποιήσουν την καλαίσθησία τους και τις γνώσεις τους και σέ άλλες κατευθύνσεις. Αϋτός πού γράφει τις γραμμές αϋτές και πού πιστεύει πως ό τεχνίτης δέν φτάνει νά είναι μόνο ένας δημιουργός τού καβαλέτου αλλά πρέπει νά γίνει σημαντικός συντελεστής στή δημιουργία τού πολιτισμού δέν μπόρει παρά νά χαιρετίσει την εξέλιξη αϋτή πού την επιβάλλει σήμερα ή Άνάγκη και αϋριο θά έχει καθιερωθεί σά μιά πραγματικότητα. Και κλείνει τις γραμμές αϋτές με την έγκάρδια εϋχή ό καινούργιος χρόνος νά μας βρει όλους γερούς, τόν καθένα στό πόστο του, γιά την προκοπή και την πρόοδο της Τέχνης στον τόπο μας.

Σύγχρονη ποίηση

ΤΟ ΤΑΞΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

(Είς νέον φίλον ποιητή)

Του Νίκου ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ (της Κύπρου)

Τά τραγούδια πού μούστειλες, νέε μου φίλε, τά βρίσκω με τέχνη και μ' αίσθημ' άκόμη, γραμμένα.

Τρεις ώς την ώρα, φορές, μ' ευχαρίστηση τάχω διαβάσει.

Θά τά διαβάσω και πάλι, μονάχος και μ' άλλους, γιατί σ' άλήθεια, μ' άρέσει σ' αϋτά, κι ό ρυθμός, κι ό παλμός, κι ή βαθειά της ζωής έποπτεία.

Μά, κρίμα! — Συχώρεσε, νέε, τό γέρο σου φίλο, σ' ώραίο βιβλίο τά λάθια νά δείξει. —

Ναί, λέω, τί κρίμα!... στά τόσα τραγούδια, — στεφάνια, με τέχνη και χάρη πλεγμένα, — δέν είναι κ' εκείν' όπου δείχνει — καθώς ό άνθος την είδη τού δεντρίου — τού ποιητή τους την τάξη κι άκόμη, σέ ποιάν άπ' τις δυό παρατάξεις πού σήμερα σφιγγουν τό γρόθο τους, στέκει.

Μη ξεφρνιστείς με τά λόγια μου τούτα, δέ σου γερεύω νά γράψεις τό «κατά παραγγελία πού λέμε τραγούδι. Ζητώ, τό δικό σου άνθό νά δές δόσεις στή Τέχνη, κι άπé τόν καρπό σου στή Δράση, καθώς ή μηλιά, πού μάς δίνει άνθό της μηλιάς, κι άπé μήλο.

Κάιρο, 1945.

ΟΟΟ

ΟΙ ΣΑΛΠΗΓΚΤΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ

Του Γ. ΠΑΝΑΓΟΥΔΟΠΟΥΛΟΥ

Η αντίσταση νεκρώνει κι' έρχεται ή χαίνωση Δίπλ' άπομένοι ό ίσκιος από τόν ήλιο της δύσης. Μη μ' άφήσεις. Τά βλέμματά σου πού ακολουθούνε χνάρια στό δρόμο βρήκαν με τρόμο και πάλι κείνα πού μακραίνουν στά περασμένα. Μά πώς; Πάλι γυρνούμε στό ίδιο τό μέρος; Κ' οι άστραπές κείνες στού όρίζοντα την αϋλαία την καταγιόδα ανάθουν με πελώρια σπιθα τό θέρος. Οι σαλπικτές κάτω άπ' τά δέντρα κρύφω την νίκη. Και τό έμβατήριο στά σύννεφα πάνω χυμένο, τό φλογισμένο, στις αίματιές αναθυμιάσεις της δύσης. Στής φύσης την άγωνία περνά ή φουρτούνα τού άνέμου. Μη άμφιβάλλεις πως βρεθήκαμε δίχως άσπιδα. Οι ώρες τούτες οι σκεπασμένες με μαύρες μάσκες της νύχτας πλέκουν καινούργια την παλιά χλαμύδα. Η αντίσταση νεκρώνει κι' έρχεται ή χαίνωση. Μά οι άστραπές δέν φοβίζον πού μηνάν την μπόρα. Και τώρα άς ξεσπάσει νά ξεπλύνει τό ρημαγμένο χώμα. Τό χρώμα, τ' ουρανού μες τά νερά γιά νά ξεπνήσει. Και νά σαλπίσουν οι σαλπικτές κάτω άπ' τά δέντρα.

ΜΑΤΙΣ : Κορίτσι της Άνατολής.

ΠΙΚΑΣΟ : Νεκρή Φύση.

(Άπό την Έκθεση τού Παρισιού 1945).

Η εκπαιδευτική μας σελίδα

ΣΧΟΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Της Ν. Κ. ΧΑΡΒΑΤΗ

Δεν είναι μακρινά τα χρόνια που στη λέξη «σχολείο» ξεπηδούσε στα μάτια σου μια εικόνα παιδιών με κατσούφια και φοβισμένα πρόσωπα ένας δασκάλος στην έδρα βλοσυρός κι άγέλαστος, με τόν χάρακα στο χέρι, διευθυντής της πιά θλιβερής κι άφουσικής όρχήστρας.

Γέλασες; Θανάσιμο άμάρτημα. Έκανες κανένα φτωχό άστείο; Άνοσιούργημα άνευ προηγουμένου. Πήδησες λίγο παραπάνω στο διάλειμμα; Δείγμα επικίνδυνης άπειθαρχίας.

Στο σχολείο που περνούν τη μέρα τους τα πιά ζωντανά, τα πιά χαρούμενα, τα πιά ξέγνοιαστα άτομα της κοινωνίας έπρεπε να μην υπάρχει άκριβώς το κέφι, ή χαρά, το αούθωρο ξέσπασμα. Η ψυχαγωγία γενικά με τη φυσική της μορφή. Σοβόρροτητα, έμμέριθεια, μελέτη μόνο. Τίποτ' άλλο.

Μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον μπορεί σ' άλήθεια ν' αναπτυχθεί όλόπλευρα ή παιδική προσωπικότητα φυσιολογικά και άσωτά; Άσφαλώς όχι. Πώς να νοιώσει λύτερο και περήφανος, όταν μεγαλώνεις μέσα στο φόβο; Πώς να ξεκινήσεις με πρωτοβουλία και πεποίθηση για κάτι, όταν ποτέ δεν σου δόθηκε ή εύκαιρία να κεντριστείς και να δημιουργήσεις κάτι; Πώς να έχει κέφι και χαρά για τη ζωή, για τη δουλειά, όταν ζουνέιθεις να γελάς και να σάις αούθωροτος;

Στο τωρινό σχολείο τα πράγματα άλλαξαν. Ο άληθινός παιδαγωγός έχει νοιώσει πώς, για να διαμορφώσει στο σημερινό παιδί έναν άνθρωπο τέτοιο που να σταθεί άριος άξιος, άπό κάθε άποψη, στην κοινωνία, πρέπει να δημιουργήσει όρισμένες σχολικές προπόθεσεις, βασικά διαφορικές άπ' τις παλιές. Δουλείς σοβαρή και συστηματική βέβαια, μέσα όμως σ' μ' άτιμόσφαιρα άνετη και άσπυρική. Τέτοια που το παιδί θα της αφήνεται μ' όλη του την έμπιστοσύνη. Το ξέσπασμα της χαράς του μέσα σ' αυτήν δεν θα σκοντάφτει στο χάρακα και στην τιμωρία. Άντίθετα, θα το καλοδέχονται, θα το προσέχουν, θα το κατευθύνουν έτσι, ώστε ή παιδική προσωπικότητα να βρίσκει τη λύτρωση, γιατί θα βρίσκει άκριβώς το δρόμο της για μιά πολύπλευρη — όλόπλευρη καλύτερα — δράση και κατά συνέπεια ανάπτυξη. Γιατί, το ξέρουμε πολύ καλά, ή ψυχική εύεξία που δίνει ή χαρά μάς είναι κάτι άπόλυτα άπαραίτητο.

Άν λοιπόν το σχολείο άγνοήσει ή παραμελήσει την ψυχαγωγία της μικρής του κοινωνίας, κάνει ένα βασικό σφάλμα.

Στις χώρες που ή παιδεία κρατάει — δικαιοματικά άλλωστε — την πρώτη θέση στην κοινωνία, το στοιχείο αυτό έχει κατανοηθεί και εκτιμηθεί όσο του αξίζει. Σε μάς αυτό συμβαίνει όσποραδικά. Και θα πρέπει πολύ να το προσέξουμε. Ν' αξιολογήσουμε και ν' αξιοποιήσουμε την ψυχαγωγία. Την ψυχαγωγία με την όποια της

μορφή. Μιά άπ' τις τελειότερες της νομίζουμε πώς είναι το θέατρο. Γιατί σ' αυτό το σημερινό σχολείο βρίσκει ένα σοβαρό βοήθο για ν' αναπτύξει άρμονικά όλες τις Ικανότητες του παιδιού — άπαραόνο αίτημα — και γιατί το θέατρο είναι κάτι που το τραβάει άκατανίκητα.

Πώς να εξηγήσουμε άλήθεια τη δυνατή αυτή τάση; Θα πρέπει να σκεφτούμε, πριν άπ' όλα, πώς το παιδί είναι ένας μεγάλος μίμος. "Ο,τι βλέπει, ό,τι άκούει θέλει και με καταπληκτική εύκολία μπορεί να το μιμηθεί. Άκόμα, πώς ζει άνάμεσα στην πραγματικότητα και το παραμύθι. Το άρσεί να πραγματοποιεί μ' ένα κάποιο τρόπο τη ζωή που το ίδιο δημιουργεί. Το θέατρο λοιπόν είναι ό,τι του χρειάζεται. Έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει σ' αυτό τη ζωή του ολάκαυρη, να τη ζήσει, να βρεί τη χαρά της πολύμορφης λύτρωσης. Το τραπέζι άκόμα, γιατί το θέατρο έχει κάτι το πολύ ζωντανό. Άπ' την άρχή ως το τέλος έχει κίνηση, δράση, ό,τι πιά κατάλληλο θα γύρουε άσυνείδητα το άεικίνητο, ή θαυμαστή αυτή ι-διότητα του παιδιού. Τίποτ' άλλο στο σχολείο δεν παρουσιάζει την σύνθεση και την πολυμορφία που βλέπουμε στο θέατρο. Και παίρνουμε το θέατρο που είναι δημιουργία του παιδιού άπ' την άρχή ως το τέλος.

Άποφασίζει ή τάξη να δώσει μιά μικρή γιορτή. Ένας χαρούμενος άναθρασμός κυριαρχεί μέσα στη μαθητική ομάδα. Πρέπει να γραφούν ένα-δυό έργάκια. Τι να γράψουμε; Όλα τα παιδιά σκέφτονται μαζί. Στο τέλος δυό-τρεις ομάδες άπό μερικά, άλλα και μόνα τους, άποφασίζουν να δοκιμάσουν διάφορα θέματα.

Τα θέματα, τις περισσότερες φορές, παίρνονται άπό την άμεση μαθητική ζωή και τότε είναι να θαυμάσεις με τι μπρικό και άκριβεία περιγράφουν τα «κατορθώματά» τους, με τι χιούμορ σατυρίζουν συμμαθητές και δασκάλους, πώς άρπάζουν ζωντανές χαρακτηριστικές στιγμές άπ' την κοινή ζωή.

Λιγότερα είναι τα έξωσχολικά θέματα και δεν λείπουν βέβαια και κείνα που είναι έμπνευση και μίμηση άπό κάτι που είδαν ή διάβασαν.

Τα έργάκια γράφτηκαν. Διαβάζονται στην τάξη. Κριτικάρονται. Οι «συγγραφείς» διορθώνουν. Στο τέλος έγκρίνονται. Το πρώτο μέρος της δουλειάς τελείωσε. "Ολη ή τάξη λιγότερο πολύ είπε το λογάκι της, έκανε την παρατήρησή της. Οι «συγγραφείς» έχουν τη χαρά ότι έκαναν κάτι, μα και δεν καμαρώνουν, γιατί και οι άλλοι κάπως συντέλεσαν σ' αυτό. Πράγμα που κάνει αυτούς τους «άλλους» να μην αισθάνονται μειωμένοι. Όσοσδήποτε όλη ή μαθητική ομάδα άκουσε, έκρινε, συζήτησε με τόση προσοχή, με τόση ζέση που σπάνια θα έβλεπες να το κάνει για όποιοδήποτε μάθημα.

Λοιπόν, το πρώτο μέρος της δουλειάς τελείωσε. Τώρα πρέπει να μοιραστούν οι ρόλοι. Τα

παιδιά διαλέγουν μεταξύ τους τους κατάλληλους. Μπαίνουν στη μέση όμως και οι φιλόδοξοι. Προτιμούν τούτον το ρόλο, δεν θέλουν τόν άλλο. "Η θέλουν σώνει και καλά να παίξουν. Κάνει κατάπληξη το πόσο τα παιδιά καταλαβαίνουν όλα τούτα τα τερτίπια και βάζουν μιά χαρά στη θέση τους τους έπίδοξους άστέρες.

Άρχίζουν οι πρόβες. Οι πρόβες είναι μεγάλο βάσανο. Άλλοι τις παίρνουν για παιχνίδι. Γιά μερικούς άφίκορους ως έδω ήταν το κέφι, βαριούνται πιά. Άλλοι δεν έμαθαν το ρόλο τους. Οι πρώτες δοκιμές είναι συνήθως χάος. Άπογοητεύουν παίχτες και θεατές. Μα έχει μπει σκοπός. Η γιορτή πρέπει να βγει. Είναι ντροπή να μείνει στη μέση. Το μέρος της ομάδας που καταπίσστηκε στα σοβαρά με την ύπόθεση Ι-δρώνει, ξεϊδρώνει, φωνάζει, θυμώνει, στο τέλος φέρνει κάποια ρέγυλα. Συμμαζεύει τους άπειθαρχητους πότε με το φιλότιμο, καμμιά φορά με κυρώσεις. "Α, και δεν υπάρχει πιά βαρεία άπ' την κύρωση που σου έπιβόλλουν οι σύντροφοι των παιγνιδιών σου. "Όταν σου πούν «δεν θα παίξεις» σε σφάζουν, μ' όλο που συνήθως δεν το δείχνεις, κάνεις μάλιστα και τόν καμπίσο: «ούφ, σκότηστηκα. Τόσο το καλύτερο».

Τό έργο είναι σχεδόν έτοιμο να παιχτεί. Πρέπει να γίνει ή σχετική ρεκλάμα, τα σκηνικά, ή διακόσμηση της αίθουσας, προσκλήσεις, προγράμματα. Πολλά δουλεία. Τώρα πιά που κοντεύουμε στο τέλος ή δραστηριότητα είναι μεγαλύτερη. "Ολη ή σχολική κοινότητα — σ' άλήθεια, δεν μπορεί να βοηθήσει σήμερα σχολείο χωρίς την κοινότητά του — βοηθάει. Το τεχνικό τμήμα έχει πολλά να κάνει. Να κόψει, να ράψει, να συνταξιάσει. Χαρτιά, χρώματα, βελόνες, κλωστές. Δουλεύει το μάτι, το χέρι, το μυαλό, όλα. Το σχολείο εργασίας σε δράση.

Την Κυριακή γίνεται ή γιορτή. Είναι Πέμπτη. Πρέπει, σ' αυτό το διάστημα, να γίνει το καθει ως την τελευταία λεπτομέρεια. Άναβολή δε χωράει. Ύπευθυνα όρισμένα παιδιά θα έχουν έτοιμα τα προγράμματα, άλλα τις προσκλήσεις, τα εισιτήρια. Η αίθουσα θέλει άκόμα δουλεία. Όλο βρίσκονται σ' άναθρασμό. Μπαίνουν, βγαίνουν. Ό ένας παρακολουθεί τη δουλειά του άλλου, ως δίνει ένα χέρι. Η προθεσμία είναι όρισμένη. Τα παιδιά δουλεύουν χωρίς διακοπή. Άπρέπει όλα να είναι έτοιμα, λένε και ξαναλένε μέσα τους. Ένα βαθύτερο συναίσθημα πειθαρχίας τα σπράχνει να φτάσουν στο τέλος.

Η αούλια άνοίγει. Η γιορτή πήγε καλά. Οι καρδιές των παιδιών άλαφρώνουν κι άπ' το τελευταίο ίχνος άνησυχίας.

Άς δοίμε τώρα όλη τούτη την προσπάθεια με πλατύτερο μάτι. Τι κέρδισαν τα παιδιά; Τόσα που δεν τα βάζει ο νοσ; Πρωτ' άπ' όλα, καταπίστικαν με κάτι και τόφεραν στο

τέλος. Κατόρθωμα σπουδαίοτατο, άν σκεφτούμε πόσο δεν έχουμε συνηθίσει να τελειώνουμε τις δουλειές μας, πώς άρχίζουμε και τ' αφήνουμε στη μέση. Όλοκληρώσανε μιά δουλειά πολύμορφη, δουλεύοντας όλα μαζί και πειθαρχώντας, όχι με την άναγκαστική πειθαρχία της άκινησίας του θραυνίου, μα με την έσωτερική πειθαρχία, που γεννάει ή δράση και ή εύθύνη.

Επιστρατέψανε το γούστο τους για να σκολίσουν αίθουσες, προγράμματα, τόσα άλλα. Μα δυό λόγια, δούλεψαν με το μυαλό, το μάτι τους, το χέρι τους, μ' όλες τις διανοητικές, ψυχικές, σωματικές τους Ικανότητες, που βρήκαν μέσα σε τούτη τη δράση την πιο φυσιολογική καλλιέργεια.

Έξω άπ' όλα αυτά, ή ικανοποίηση ότι έβγαλαν πέρα μιά προσπάθεια, κάθε άλλο παρά εύκολη, τους δίνει φτερά να καταπιστούν με χίλια πράγματα. Έχουν άποχτήσει πιά αυτοπεποίθηση. Ξέρουν πώς θα τα καταφέρουν.

Τι άλλο άκόμα πρόσεξαν και προσπάθησαν να διορθώσουν; Μιάν αδιόρθωτη πληγή: την άρθρωση. Έκείνη ή σερνάμενη φωνή που δεν βγαίνει άπ' τα δόντια, που δεν έχει καμμιά καθάρτητα και κανένα ρυθμό, δεν εξυπηρετεί καθόλου βέβαια μιά παράσταση.

Πάνω σ' αυτό κόπητε τα παιδιά θυμήθηκαν τον Δημοσθένη με τα βότσαλα στο στόμα και δημιουργήσαν μιά χαριτωμένη παράσταση «έν παραστάσει», παίζοντας, όπως ήθεε στο καθαθά, σκηνές άπ' τις άπίστευτες προσπάθειες του μεγάλου ρήτορα.

Θέλουμε μήπως να κάνουμε τα παιδιά να μάθουν μιάν εποχή μ' όλες της τις λεπτομέρειες; Να τα βάλουμε να την γράφουν και να την παίξουν. Τόν καυγά του Άγαμέμνονα με τόν Άχάλλεα, λόγου χάρη. Για να γράψουν το έπεισόδιο πρέπει να το μελετήσουν. Πώς έγινε, πότε και για ποιο λόγο βρέθηκαν στην Τροία οι «Έλληνες». Για να κάνουν τα κοστούμια, τα όπλα πρέπει να τα ξέρουν με λεπτομέρεια. Ρίχνονται λοιπόν στη μελέτη, ψάχνουν για βιβλία, για εικόνες με μιάν όρεξη θαυμαστή, γιατί ή μελέτη στην περίπτωση τούτη δεν έχει τόν υποχρεωτικό χαρακτήρα που έχει τόν εθελούσιο χαρακτήρα του καθημερινού μαθήματος.

Άν έπαίξαν πάλι το περίφημο «Μήλο της Έριδας». Έξαιρετική εύκαιρία να ζωντανέψουν, με τη φρεσκάδα που τους είναι τόσο χαρακτηριστική, την σπαρταριστή αυτή Ιστορία με τους άρχαίους θεούς «έν δράσει».

Μοναδικό κατά συνέπεια κίνητρο για μάθηση είναι το μικρό μας θεατράκι. Για μάθηση ζωντανή, όχι «κατά παραγγελία» και γι' αυτό άποδοτική και πλατεία δημιουργική.

Μα το πολύ σπουδαίο είναι κείνο που είπαμε στην άρχή: ή χαρά, ή διασκέδαση που

(Συνέχεια στη σελίδα 15)

Η «ΑΝΑΤΟΛΗ» ΤΟΥ Μ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ

Του Φοίβου ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ

Η διαμάχη γύρω άπ' το περίεργο μα τόσο συναρπαστικό είδος μουσικής, το μελόδραμα, εξακολουθεί να δημιουργεί προβλήματα και συζητήσεις για την ως τά σήμερα πορεία του.

Τό έξωλογικό στοιχείο της μουσικής έρχεται να προστεθεί ή καλύτερα να κυριαρχήσει πάνω στη σκηνή. Εισχωρεί σε κάθε της λεπτομέρεια, στο παίξιμο, στη σκηνική δράση, στα σκηνικά, στα πάντα. Έτσι ή μουσική γίνεται το πρωταρχικό στοιχείο ζωής, άλλωθώνοντας τους νόμους που διέπουν μιά θεατρική παράσταση που στηρίζεται στο λόγο. Και σ' αυτό το σημείο βρίσκει ή δυσκολία, δηλ. ποιά θεατρικά έργα μπορούν να δεχτούν μουσική.

Η μουσική δίνει μιά αφάνταστη εύλυγισία στις λέξεις προσθέτοντάς τους άλλοτε ένα βάρος και άλλοτε ελαφρότητα που δεν έχουν στην καθημερινή τους μεταχείριση.

Οι λέξεις εφευγούν άπό τη λογική τους όργάνωση και με τη μουσική άποδοθούν το βαθύτερο περιεχόμενό τους ξεπερνώντας τη στεγνή λογική τους έννοια. Καινούριοι νόμοι, συναισθηματικοί πιά τεχνώνουν πέρα άπ' το φυσικό τους μάκρος τις συλλαβές. Οι μουσικοί ρυθμικοί τονισμοί δεν ακολουθούν τα μετρικά διαστήματα. Άπειρες διασθεμίες ρυθμικές και τονικές δημιουργούν το μουσικό λόγο που έπιτακτικά ζητεί με τους Ιδιαίτερους πιά νόμους του να σφραγίσει το μουσικό δράμα.

Μ' αυτόν τόν τρόπο ή δράση καθυστερεί. Η δραματική κατάσταση άποκρυσταλλωμένη και στάση μ' ο ρο χ ω ρ ε ι μουσικά. Η μουσική με τους δικούς της νόμους έρχεται να έρμηνεύσει και πολλές φορές να λύσει μιά δραματική κατάσταση. Έτσι ή μουσική μιάς άριας ενά φαινομενικά άργοπορεί τη σκηνική δράση, ουσιαστικά έρμηνεύει, ξεδιאלώνει το βαθύτερο νόημα μιάς θεατρικής σκηνής: πάντα βέβαια με διαφορετικά μέσα, τα μουσικά. Έτσι σπάνια έχουμε την άνγκη κλητογραφήσει δράσης σε μελόδραμα. Κι' όταν έχουμε τέτοια ένα ύπαγορεύεται άπ' την ύπόθεση, ουσιαστικά στηρίζεται σε κάποιο μουσικό τρουβάτι που σαν τέτοιο μόνο έχει την άξία του και δένεται με το σύνολο. Άκόμα πολλές φορές δημιουργείται άπό την ίδια την εξέλιξη της μουσικής φόρμας που με τη σειρά της έπιβάλλει άνάλογη σκηνική δράση. Τελικά μπορούμε να πούμε πως ό δραματικές καταστάσεις άναπτύσσονται, έρμηνεύονται και λύνονται με μουσικά μέσα που χρειάζονται τόν άπαραίτητο χρόνο για την ανάπτυξη της μουσικής φόρμας.

Δυό κυρίως μέθοδοι χρησιμοποίησης τών μουσικών μέσων σε μελόδραμα άποκρυσταλλώνονται στον 19ο αιώνα. Άντιπροσωπιο τους είναι ο Βάγνερ και ο Βέρντι.

Στο Βάγνερ ή δραματική δράση προχωρεί άργα έχοντας καθυργήσει τα όλοκληρωμένα μέρη — σκηνές, άριες, ντουέτα, κουαρτέτα φωνητικά κ.λπ. — του Βέρντι. Ο μύθος του ζητεί πλατεία έκθεση και ανάπτυξη. Ο έπικός χαρακτήρας και ή σοβαρότητα τών δραμάτων του το ζητεί. Ο μουσικός φορέας έδω είναι ή όρχήστρα και κατά δεύτερο λόγον ή φωνή. Η μίμηση του στυλ του

Βάγνερ χάλασε τόσους συνθέτες που χωρίς να έχουν την Ιδιοφύια του προσπάθησαν να μεταφέρουν τόν τρόπο και μέσα σε ύποθέσεις θεατρικές που άπ' τη φύση τους ζητούσαν διαφορετική μουσική αντιμετώπιση. Στο Βέρντι όλη ή μουσική μάς δίνεται άπ' τόν τραγουδιστή. Η όρχήστρα συνοδεύει, παίρνει μέρος μα ποτέ δεν εξοστρακίζει τη φωνή όπως έχουμε συχνά στο Βάγνερ.

Οι δραματικές καταστάσεις άναλύονται με μιά σειρά άπό άριες, ντουέτα κ.λπ. που συνδέονται με ρεσιτατίβο. Στο Βάγνερ ή ά τ έ λ ε ι ω τ η μ ε λ ω δ ι α στενά δεμένη με την όρχήστρα — που ουσιαστικά άποτελεί μέρος της — δεν έξρει τά «χωριστά» μέρη του Βέρντι. Άκόμα στο Βάγνερ το παλιό ρεσιτατίβο άκομνασιμέντο πλουτιζόμενο παύει να βρίσκεται στην ύ π η ρ ε σ ι α της μελωδίας. Την εξοστρακίζει παίρνοντας τη θέση της.

Ο κ. Καλομοίρης, χωρίς να παύει να έμπιστεύεται στη φωνή τόσο τα λυρικά όσο και τα δραματικά μέρη της «Ανατολής», δεν αφήνει — εκτός άπ' λίγες εξαίρεσεις — την όρχήστρα να παίξει συνθετικό ρόλο. Διαρκώς παίρνει μέρος σ' όλη τη δράση ύπαγοραμίζοντας, έρμηνεύοντας ή ξεδιאלώνοντας τις λυρικές και δραματικές καταστάσεις της «Ανατολής».

Η «Ανατολή» είναι ένα μουσικό παραμύθι. Για λιμπρέτο του έχει το μικρό μονόπραχτο έργο του Καμπύση, την «Ανατολή» άλλαγμένο σε πολλά μέρη άπ' το συνθέτη έτσι που μουσικές μορφές να δημιουργούν άνάλογη δράση και πλοκή.

Τέτοια είναι τα μέρη τών «Κουρσάρων», της «Λάμιαις» ή του «Τυφλού βασιλιά», που τελικά τόσο δένονται με το σύνολο έτσι ώστε να μην μπορεί κανείς να ξεχωρίσει ποιά είναι το πρωταρχικό έργο του Καμπύση. Η ένότητα αυτή διασπάται άπό άλλα στοιχεία στη γενική εξέλιξη και πλοκή του μουσικού παραμυθιού που θα δοίμε παρακάτω.

Δυό είναι τα κύρια βασικά έλλωτάματα του έργου. Η έλλειψη γενικής μουσικής οικονομίας και ή αισθητική άντινομία άνάμεσα στην παραμυθένια πλοκή και εξέλιξη του έργου και της μουσικής ρεαλιστικής αντιμετώπισης όρισμένων σκηνών.

Έρχόμαστε στην έλλειψη μουσικής οικονομίας. Κάθε θεατρικό έργο και στην περίπτωση μας λιμπρέτο άπό τη φύση του δε μπορεί να δεχτεί παραπάνω άπ' όσο αυτό καθ' έαυτο ζητεί μουσική. Όπως και στην άρχή γράφω, ό έπικός χαρακτήρας και ή σοβαρότητα τών έργων του Βάγνερ π.χ. έπιτρέπει ή καλύτερα ζητά έπιτακτικά πλατεία μουσική άνάληψη, μουσική έρμηνεία τών δραματικών καταστάσεων και γενικότερα της όλης πλοκής.

Στην «Ανατολή» το περιεχόμενο της Ιδιαίτερα τ ο π α ρ α μ υ θ έ ν υ ο της — άς μόν το ξεχωριστό αυτό — όσα μ' ένα σημείο μόνο ζητά την μουσική έρμηνεία. Κάθε επανάληψη και τράδηγμα είναι σε βάρος της όλης μουσικής οικονομίας.

Άπ' την πρώτη τούτη βασική θέση ξεπηδά όργανικά δεμένη μ' αυτήν και ή αισθητική άντινομία άνάμεσα μουσικού ρεαλισμού άπ' τη μιά μεριά και της παραμυθέ-

νίας πλοκής του έργου άπ' την άλλη. Δηλ. «Όταν με την άγάπη της ή Μάρω κάνει σκλάβα τη Λάμια, ή στο πέραςμα του Βασιλόπουλου άνοίγουν μόνες τους οι πόρτες που είναι κλεισμένη ή Μάρω ή με το ξεμέρωμα ζωντανεύουν τα πάντα, όταν δηλ. άκολουθούν αυτόν τόν φανταστικό ρυθμό και πλοκή, δε μπορούμε να αντιμετώπιζουμε ρεαλιστικά σκηνές με συμφωνικές άναπτύξεις που ίσως στέκουν σε συμφωνική συναυλία όχι όμως σε μιά τέτοια θε α τ ρ ι κ ή πλοκή που τα πάντα διέπονται άπό το ρυθμό του παραμυθιού. Έτσι είναι έντελώς άπαραδέκτο να προσπαθεί ή «Αραπιά» τόση ώρα να πείσει τη Βασίλισσα τών Άσπρων νήσων να δεχτεί να πνίξει την Μάρω τη στιγμή που τόσα άλλα γεγονότα έχουν το ρυθμό του παραμυθικού. Μουσικός ρεαλισμός που δε στέκει στη γενική άπείτηση της «Ανατολής». Το ίδιο ο τυφλός Ρήγας που μακρύνει του συγγενής είναι το όλο βαρυντόνο στην Ένώτα του Μπετόβεν. Με μιά μικρή εισαγωγή θα έπρεπε να περνούσαμε στον ύμνο της Άγάπης. Γιατί το δράμα έχει ο υ σ ι α σ τ ι κ ή λυθεί και μουσικά και θεατρικά. Έπειτα ο όλος ρυθμός του παραμυθιού δεν έπιτρέπει αυτήν την άτέλειωτη άρια του Ρήγα που έχει μιά κάποια άξία για συμφωνική συναυλία, όχι όμως στην εξέλιξη ενός τέτοιου έργου. Γιατί έτσι ή μουσική ύπογραμμιση, ή μουσική έρμηνεία παίρνει ένα μάκρος που το έργο σαν παραμύθι όχι μόνο δεν το ζητά μα και δεν το σηκώνει. Κατά τη γνώμη μου όλο το έργο θα έπρεπε να κρατήσει τουλάχιστον 1,15' έως 1,30' ώρα. Άλλωθιτικά προδίνεται ο ρυθμός του έργου που θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερο μόνο άν ύπηρχε μέσα στο ίδιο το έργο μεγαλύτερη δράση. Κατά τόν ίδιο τρόπο και τα μπαλέτα μακραίνουν σε βάρος της ένότητας του έργου δίνοντας εύκαιρίες ίσως σε σολιστ χορευτές που δεν καταφέρουν τελικά να τις ξεπεράσουν άποπειανάλαβανόμενοι. Τέτοιοι σάθηκαν οι χοροί τών κουρσάρων άκόμα και ο χορός του Έρωτα που θα μπορούσε να είναι μικρότερος. Έχει κανείς την έντύπωση πως δίνεται ή εύκαιρία σε άγαπημένα μας πρόσωπα να έμφραστούν καλλιτεχνικά. Και ή ένότητα του έργου; Άκόμα όρισμένα τρουβάτι όπως το κρεασέντο που διακόπτεται άπότομα, στην εισοδό της Λάμιαις θάπρεπε να μεταγειρισθεί τουλάχιστο δυό φορές. Η επανάληψη του το κάνει κοινό και κουραστικό. Γιατί τέτοια τρουβάτι που στο βάθος είναι μουσικά τρυκ έχουν περισσότερο άπό κάθε άλλο καθαρά μουσικό τρουβάτι την άνγκη της αντιμετώπισης τους με άσπυρη οικονομία. Το ξεμακρεια αυτό της μουσικής φόρμας αντίθετα άπ' όση ή ίδια ή θεατρική πλοκή — και μάλιστα με ρυθμό παραμυθιού — ζητά, είναι άπ' τις βασικές άδυναμίες της συνθετικής Ικανότητας του κ. Καλομοίρη, που απαρτίζεται πάντα άπ' την ίδια του την έμπνευση σε τέτοιο μάκρος ώστε πολλές φορές μουσικές σελίδες όπως τα λυρικά μέρη της «Ανατολής», ή ύπόεργη χορωδία τών κουρσάρων, ο τελικός ύμνος της άγάπης, σελίδες που μόνες τους είναι Ικανές να στήσουν έργο προορισμένο να ξε-

περάσει τα στενά έλληνικά σύνορα καταστρέφοντας ξεμακραίνοντας σε μουσικές φόρμες άδιάφορες και κουραστικές. Η μουσική οικονομία σε ένα μουσικό δράμα ή παραμύθι ανεξάρτητα άπ' την έμπνευση είναι δυνατόν με την τέτοια ή διαφορετική αντιμετώπιση της να αναδείξει ή όχι ένα έργο. Και στην «Ανατολή» αυτό άπέτυχε βασικά.

Οι ύπόεργες σελίδες τών Κουρσάρων και του ύμνου της Άγάπης χάνονται. Γιατί ο κ. Καλομοίρης ξεχνά τελικά πως πρέπει να κάνει θε α τ ρ ο. Και θέατρο, μουσικό δηλ. θέατρο με την «Ανατολή», δεν έχουμε. Όμως μπορεί να γίνει άν θέλει γιατί υπάρχει ή έ μ π ν ε υ σ η.

Στην τεχνοτροπία έχουμε μιάν άλλη εξέλιξη κι' άνανέωση. Η άποσυμφόρηση της όρχήστρας άπ' το βαγνητικό φόρτο του Πρωτομάστορα είναι ένα βήμα άθινα σημαντικό. Έπίσης το όριμο τεχνικότατο — μα και τόσο δύσκολο — φωνητικό μέρος. Η χορωδία που παίρνει μέρος σαν όργανο μαζί με την άλλη όρχήστρα, όρισμένες φορές Ιδίως στην άρχή.

Έπειτα το ζήτημα της Έλληνικής μουσικής που αυτή τη φορά άκριβώς γιατί δεν το ζητά το έργο παρακολουθούμε βλη την όρχήστρα να τη διαπερνά έλληνικό χρώμα χωρίς να έχουμε αυτούσιες έλληνικές μελωδίες.

Η εκτέλεση ύστέρησης γενικά. Και πριν άπ' όλα ή όρχήστρα που βρίσκεται διαρκώς σ' ένα τόνο φόρτε. Όλα τα λυρικά μέρη ξεφυγν άπ' τόν κ. Ζώρα που τα έδωσε το ίδιο με τα δραματικά. Δυσκοιότατα μέρη που χρειάζονται μεγάλες άντιθέσεις χρωματικές. Μα πριν άπ' όλα λυρισμό. Φωνητικά τα μέρη τόν κ. Ρεμουίνδου, Δαμασιώτη, Νικήτα και Γλυνού ήσαν άνώτερο άπ' τις δυνάμεις τους, όχι τόσο μουσικά όσο φωνητικά. Άν εξαίρεσει κανείς και κάποια φάλτασ του κ. Γλυνού γενικά ήσαν στη θέση τους. Ο κ. Παπαχρήστος έπαιξε περισσότερο άπ' ότι έπρεπε το ρόλο του. Θα χρειάζονταν να τράγουθσει. Πάντως ή προσπάθεια του ήταν πολύ καλή. Βέβαια ο ρόλος του φωνητικά χρειάζονταν δυνατότερα φωνητικά προσόντα. Καλός ο Ευστρατίου — τό κουραστικό του ρόλο του δεν εξαράτται άπ' αυτόν — όπως και το κομάρτερο τών κουρσάρων με τους Κοκολιό, Τρωίζο, Ζάκκα και Τζενεράλη. Τα χορευτικά νούμερα και σαν χορογραφία και σαν εκτέλεση σάθηκαν καλά, εκτός άπ' τη σκηνή του έρωτα που χορογραφικά δεν είχε ένδιαφέρον Ι διαίτερο. Η χορωδία ύστέρησης με τα δτεχνα στακάτο — χρειάζονταν να είναι περισσότερο ήχηρα — και πολλές φορές άπό έλλειψη όμοιοφρονίας. Όπως και τα μουσοφρονία που ζητούσαν περισσότερη μουσική άπόδοση.

Η σκηνοθεσία του έργου δεν παρουσίασε τίποτα το ένδιαφέρον ή και το ίδιο το έργο δεν το ζητούσε.

Σκηνογραφικά ο κ. Άνεμογιάννης έδωσε πολλές λύσεις που βοήθησαν το έργο, τόσο στα σκηνικά που είχαν την άτμόσφαιρα όσο και στα κοστούμια που τελικά με τα χρώματά τους έδωσαν τη ζωντανά και τη ζήτα που τόσο πετυχημένα έλειπε άπ' το νεκρο σκηνικό του μαρμαρωμένου παλατιού.

περάσει τα στενά έλληνικά σύνορα καταστρέφοντας ξεμακραίνοντας σε μουσικές φόρμες άδιάφορες και κουραστικές. Η μουσική οικονομία σε ένα μουσικό δράμα ή παραμύθι ανεξάρτητα άπ' την έμπνευση είναι δυνατόν με την τέτοια ή διαφορετική αντιμετώπιση της να αναδείξει ή όχι ένα έργο. Και στην «Ανατολή» αυτό άπέτυχε βασικά.

Οι ύπόεργες σελίδες τών Κουρσάρων και του ύμνου της Άγάπης χάνονται. Γιατί ο κ. Καλομοίρης ξεχνά τελικά πως πρέπει να κάνει θε α τ ρ ο. Και θέατρο, μουσικό δηλ. θέατρο με την «Ανατολή», δεν έχουμε. Όμως μπορεί να γίνει άν θέλει γιατί υπάρχει ή έ μ π ν ε υ σ η.

Στην τεχνοτροπία έχουμε μιάν άλλη εξέλιξη κι' άνανέωση. Η άποσυμφόρηση της όρχήστρας άπ' το βαγνητικό φόρτο του Πρωτομάστορα είναι ένα βήμα άθινα σημαντικό. Έπίσης το όριμο τεχνικότατο — μα και τόσο δύσκολο — φωνητικό μέρος. Η χορωδία που παίρνει μέρος σαν όργανο μαζί με την άλλη όρχήστρα, όρισμένες φορές Ιδίως στην άρχή.

Έπειτα το ζήτημα της Έλληνικής μουσικής που αυτή τη φορά άκριβώς γιατί δεν το ζητά το έργο παρακολουθούμε βλη την όρχήστρα να τη διαπερνά έλληνικό χρώμα χωρίς να έχουμε αυτούσιες έλληνικές μελωδίες.

Η εκτέλεση ύστέρησης γενικά. Και πριν άπ' όλα ή όρχήστρα που βρίσκεται διαρκώς σ' ένα τόνο φόρτε. Όλα τα λυρικά μέρη ξεφυγν άπ' τόν κ. Ζώρα που τα έδωσε το ίδιο με τα δραματικά. Δυσκοιότατα μέρη που χρειάζονται μεγάλες άντιθέσεις χρωματικές. Μα πριν άπ' όλα λυρισμό. Φωνητικά τα μέρη τόν κ. Ρεμουίνδου, Δαμασιώτη, Νικήτα και Γλυνού ήσαν άνώτερο άπ' τις δυνάμεις τους, όχι τόσο μουσικά όσο φωνητικά. Άν εξαίρεσει κανείς και κάποια φάλτασ του κ. Γλυνού γενικά ήσαν στη θέση τους. Ο κ. Παπαχρήστος έπαιξε περισσότερο άπ' ότι έπρεπε το ρόλο του. Θα χρειάζονταν να τράγουθσει. Πάντως ή προσπάθεια του ήταν πολύ καλή. Βέβαια ο ρόλος του φωνητικά χρειάζονταν δυνατότερα φωνητικά προσόντα. Καλός ο Ευστρατίου — τό κουραστικό του ρόλο του δεν εξαράτται άπ' αυτόν — όπως και το κομάρτερο τών κουρσάρων με τους Κοκολιό, Τρωίζο, Ζάκκα και Τζενεράλη. Τα χορευτικά νούμερα και σαν χορογραφία και σαν εκτέλεση σάθηκαν καλά, εκτός άπ' τη σκηνή του έρωτα που χορογραφικά δεν είχε ένδιαφέρον Ι διαίτερο. Η χορωδία ύστέρησης με τα δτεχνα στακάτο — χρειάζονταν να είναι περισσότερο ήχηρα — και πολλές φορές άπό έλλειψη όμοιοφρονίας. Όπως και τα μουσοφρονία που ζητούσαν περισσότερη μουσική άπόδοση.

Η σκηνοθεσία του έργου δεν παρουσίασε τίποτα το ένδιαφέρον ή και το ίδιο το έργο δεν το ζητούσε.

Σκηνογραφικά ο κ. Άνεμογιάννης έδωσε πολλές λύσεις που βοήθησαν το έργο, τόσο στα σκηνικά που είχαν την άτμόσφαιρα όσο και στα κοστούμια που τελικά με τα χρώματά τους έδωσαν τη ζωντανά και τη ζήτα που τόσο πετυχημένα έλειπε άπ' το νεκρο σκηνικό του μαρμαρωμένου παλατιού.

Η σκηνοθεσία του έργου δεν παρουσίασε τίποτα το ένδιαφέρον ή και το ίδιο το έργο δεν το ζητούσε.

Σκηνογραφικά ο κ. Άνεμογιάννης έδωσε πολλές λύσεις που βοήθησαν το έργο, τόσο στα σκηνικά που είχαν την άτμόσφαιρα όσο και στα κοστούμια που τελικά με τα χρώματά τους έδωσαν τη ζωντανά και τη ζήτα που τόσο πετυχημένα έλειπε άπ' το νεκρο σκηνικό του μαρμαρωμένου παλατιού.

Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Του Ν. ΧΑΓΕΡ-ΜΠΟΥΓΙΩΗ

Όταν έκλεισε πίσω μου η βαρειά πόρτα της φυλακής, δε φανταζόμουν τί θα εβρισκα κειμέσια, ούτε και τί θα δημιουργούσαν σιγά σιγά μέσα στο κομμάτι αυτό της ελεύθερης Ελλάδας, όπως πολύ σωστά χαρακτήριζε ένας δημοσιογράφος τις φυλακές των πολιτικών κρατούμενων του Χατζηκώστα. Δε φανταζόμουν ακόμα τί θα εμφανιζόν οι φυλακισμένοι έλαστές, οι τρομεροί και φοβεροί αυτοί άνθρωποι, στον τομέα της Τέχνης.

Αξίζει να δομμε μαζί την εξέλιξη που παρουσίασε ο τομέας αυτός τους τελευταίους μήνες, και τους πλούσιους καρπούς που απέδωσε. Χρειάστηκαν άγιαντες βέβαια, στο διάστημα αυτό, και προσπάθειες μεγάλη, προσπάθεια όμως συνειδητή, οργανωμένη, συλλογική, προσπάθεια που δε γνώρισε εμπόδια, αλλά μονάχα τον πυρετό της δημιουργίας και τη χαρά της επιτυχίας. Όταν σκεφτείς πόσο κανένας πώς αυτά όλα γίνονταν κάτω από τις πύλες σκληρής συνθήκης, κάτω από την πύλη βαρειάς τρομοκρατίας, όταν σκεφτείς κανένας πώς ο άναυδος και την Τέχνη γινόταν παράλληλα με τον άγωνα για την δημιουργία θρόνου κάπως πιο ανθρώπινης ζωής μέσα στις φυλακές, και ότι πρωταγωνιστές στην προσπάθεια αυτή ήταν κυρίως παιδιά του λαού, αντάρτες του βουλού, άνθρωποι που ούτε τους είχε δοθεί άλλοτε η ευκαιρία να ασχοληθούν συστηματικά με τα ζητήματα της Τέχνης, δε μπορεί παρά να θαυμάσει άλλην μία φορά τους θησαυρούς που κλείνει μέσα στα σπλάχνα του ο λαός μας. Φανταστείτε τί θα αποδώσει ο λαός αυτός ο δλους τους τομείς, όταν αποχτήσει τη λευτεριά του, όταν του λυθούν τα χέρια και, αφέντης πια στον τόπο του, ριχτεί — όπως ξέρετε αυτός να ριχνεται — στη δουλειά.

Στο Χατζηκώστα με μεταφέρουν ένα απόγευμα. Κι άμεσα με θέλουν σ' ένα μπουντρούμι, — συγγνώμη! στον «θάλαμο» ήθελα να πω «των εισερχομένων». Έκει την πρώτη νύχτα. Και την επομένη θα με ταχτοποιούσαν κάπου άλλο.

Το πρώτο βράδυ, λοιπόν, όταν γυρίσαμε από τον περίβολο — ένα ανθυγιεινότατο τετράγωνο, σαν μεγάλο πηγάδι, στο κέντρο της φυλακής, όπου εσάτιζαν «κάνοντας βόλτες» πατείς με — πατώ σε πάνω από χίλιοι κρατούμενοι — και φάγαμε, αφού άμπαρθηκαν φυσικά καλά οι πόρτες, παρατήρησα κάποια έκτακτη κίνηση στο θάλαμο.

— Τι συμβαίνει; ρώτησα τον μπάρμπα - Μήτσο, έναν ηλικιωμέ-

νο γαλατά, από τους παλιότερους έαμτες, που λίγο πριν είχε κάνει μια σύντομη όμιλία για τον φεουδαρχισμό με πλήρη γνώση του ζητήματος.

— Θα γίνει θέατρο. Περιμένετε. Σε λίγο θ' αρχίσει!

— Θέατρο; Πό; Έδω μέσα; Ό μπάρμπα - Μήτσο; γέλασε. — Άμ! πού άλλο; Έδω, βέβαια! Δε βλέπετε που άπλώνουν κείνη την κουθέρα στη γωνία; Θάνα ή αυλαία. Νά δομμε τὰ παιδιά τί μάς έτοιμασαν άπόψε... Θά δείς! Θά σπάσουμε κέφι!

Σε μία γωνιά του θαλάμου, πράγματι, είχαν άπλωσει μία κουθέρα πάνω σ' ένα σχοινί. Δυο-τρεις κρατούμενοι είχαν μαζευτεί πίσω απ' αυτήν και σιγοκουβέντιασαν.

— Και... έχετε συχνά θέατρο; ξαναρώτησα.

— Ο μπάρμπα - Μήτσο; αυτή τη φορά σοβαρεύτηκε.

— Η ψυχαγωγία, μου είπε, είναι κείνο που έπείγει περισσότερο απ' όλα αυτή τη στιγμή στη φυλακή. Οι περισσότεροι, άν όλοι, οι κρατούμενοι είναι έντελώς άνθρωποι, όπως θα διαπιστώσεις και μόνοι σου σαν μείνεις λίγον καιρό ακόμα έδω. Οι υπεύθυνοι της ψυχαγωγίας όμως του θαλάμου, οι έπονίτες μας δηλαδή, σκαρφίζονται κάθε βράδυ από ένα σκέτος και το παίζουν «έκ των ένόντων». Οι άλλοι συναγωνιστές ξεσκάνε κάπως. Την ημέρα, πάλι, έχουμε άλλες ασχολίες: μορφωνόμαστε. Έχουμε αρκετούς συναγωνιστές καθηγητές δωμέσας. Αυτοί μαθαίνουν γράμματα τους αγράμματος, υπάρχουν «κούρ» για τους πιο προχωρημένους, γίνονται μαθήματα άνωτέρων μαθηματικών για τους έπονίτες - σπουδαστές του Πολυτεχνείου, μαθήματα γαλλικών, μαθημάτων πολιτικής οικονομίας, δημοσιογραφίας... "Α, νά! Είναι έτοιμο! Θ' αρχίσουν τώρα...

Πραγματικά. Η αυλαία άνοιξε και η παράσταση άρχισε.

Μη με ρωτήσετε ποιά είναι η ύπόθεση του σκέτος που παίζονταν. Το μόνο που θαμάρια είναι ότι ασταύριζε διάφορα «τραστά» της φυλακής.

Αυτή είναι η πρώτη εκδήλωση της θεατρικής ζωής του Χατζηκώστα: μερικά άτεχνα «καρνα-

κιολίκια», για να ξεχνάν οι κρατούμενοι τη σκληρή πραγματικότητα. Η κατάσταση όμως αυτή δε βιάστανε πολύ. Στη φυλακή ήταν κρατούμενος ένας πραγματικός καλλιτέχνης: ο ήθοποιός Γαλανός. Αυτός ανάλαβε να βάλει μια τάξη στα πράγματα. Γύρω του μαζεύτηκαν μερικοί έπονίτες που έδειχναν κλίση στο θέατρο — ανάμεσά τους δε ξεχωρίζουν τον Τάσο Παπαναστασίου, που άναδείχθηκε πρώτης γραμμής ήθοποιός — κι έτσι σχηματίστηκε ο «Κεντρικός Θίασος της Φυλακής» που άρχισε να δίνει παραστάσεις κάθε Κυριακή άπόγευμα στο μεγαλύτερο θάλαμο, για να μπορούν να παρακολουθούν το θέαμα όλοι οι κρατούμενοι.

Έτσι η κατάσταση βελτιώθηκε. Η σκηνή, βέβαια, ήταν πρόχειρη, καμωμένη με κουθέρες άπλωμένες πάνω σε σχοινιά, το πρόγραμμα όμως ήταν αρκετά περιορισμένο: Η παράσταση άρχιζε με τον Έθνικό Ύμνο που τον τραγουδούσε η Χορωδία. Γιατί είχε σχηματισθεί μία άρτια τμήμα χορωδία από τους πιο καλλίφωνους της φυλακής. Ακολουθούσαν τραγούδια του άγωνα αλλά και παιλιές καντάδες, άπαγγελίες ποιημάτων παλιών ποιητών — κατά προτίμηση του Βάρναλη που τον λατρύουν οι κρατούμενοι — αλλά και νέων φυλακισμένων, σκέτος και μονόπρακτες κωμωδίες. Τα σκέτος ήταν έργα κρατούμενων άγωνιστών και ζωντανέων σκηνές του άπελευθερωτικού άγωνα. Δοθήκαν, μεταξύ άλλων, μία θεατρική διασκευή κωμωδίας από τον κρατούμενο δημοσιογράφο Έλευθεριάδη μερικόν σκηνών της Ζωγία, ένα δικό μου μονόπρακτο, μερικά έργα που είχαν παιχτεί στην Έλευθερή Έλλάδα τον καιρό της κατοχής από περιοδικές έπονίτικες θιάσους... Οι κωμωδίες ήταν παλιές: φάρσες του Λάσκαρη και του Άννιου. Το «Κοκκαλάκι της νυχτερίδας» και το «Ζητείται ύπρητης»... Είταν άπαραίτητες όμως, γιατί το σκόπιμο εύθυμίας ήταν από τους κυριότερους σκοπούς που είχε τάξει η όργάνωση της Φυλακής στο Θέατρο.

Το πρώτο ολοκληρωμένο έργο που δόθηκε ήταν το «Στρασβούλο» του Ψαθά. Έπί μία βδομάδα

είχαν σκάσει στις πρόβες οι φιλότιμοι έπονίτες για να το ανεβάσουν. Η πρεμιέρα του όμως έπεσε σε κακή εποχή: παίχτηκε την έπαύριο της επιθέσεως που είχε γίνει έναντι των πολιτικών κρατούμενων από διαφόρους ένόπλους και που είχε σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό του ήρωικού μοίραρχου Βενετισανόπουλου και τριών άλλων έλαστών. Βασίλευε, έτσι, μία δικαιολογημένη άνασταραχή στα πνεύματα και η παράσταση δεν είχε μεγάλη επιτυχία.

Έννοείται ότι ανεξάρτητα από τις εβδομαδιαίες παραστάσεις του Κεντρικού Θεάτρου, οι θάλαμοι έξακολουθούσαν κάθε βράδυ να δίνουν τις δικές τους. Όλοένα, βέβαια, καλλιτέρευαν κι αυτές, οι σκηνογραφίες όμως έξακολουθούσαν να είναι «κόπιωτοι» δεις: Τα γυναικεία πρόσωπα τα παριτάταν έπονίτες τυλιγμένοι μέσα σε σεντόνια και με φακίδια στα κεφάλια για να μην φαίνονται τα κορμιά μαλλιά. Και η κάπως πρωτόγονη αυτή κατάσταση έβδασταν ως τον καιρό που ήρθαν στη φυλακή τρεις τρομεροί και φοβεροί «έγκληματίες»: Ο ζωγράφος - χαράχτης Χόρως, ο ζωγράφος - σκηνογράφος Μπασιανός και ο γιατρός Μπαρτζώτας. Αιτία οι τρεις με τη βοήθεια μερικόν άλλων καλλιτεχνών έδωσαν μία νέα πνοή στη θεατρική ζωή της φυλακής. Νά ξεηγουάσες όμως: αυτοί έδωσαν την ώθηση τα θαύματα που ακολούθησαν, ώφελιντο στην πρωτοβουλία και στην άσκηση εργασιών των φιλοτιμών άλλων έλαστών. Μη λιημονόμμε, άλλωστε, πώς, δι, έγινε το χωριστόσασε κυρίως στο γεγονός ότι η τρομοκρατία, μέσα στη φυλακή τουλάχιστον, είχε πιά σπάσει.

Μία μέρα μαθεύτηκε ότι στο «Θάλαμο Ζαχαριάδη» χτίστηκε θέατρο. Μέγα γεγονός! Τα έλαστικά είχαν ξετροπώσει κάτι σχοινιά και... άμ! έπος άμ! Έργον! σε λίγες μέρες το θέατρο είχε στηθεί. Το παλκοσέλιο ήταν όγδόντα πόντους πιο ψηλά από το πάτωμα, κι έτσι οι θεατές καθισμένοι πάνω στα «εσασαρίκια» τους θα μπορούσαν να βλέπουν ολόκληρους τους ήθοποιους, κι άχι από τη μέση κι άπάνω όπως τους έβλεπαν ως τότε. Με άγάπη και με στοργή όλοι βαλθήκαν να τελειοποιήσουν το θεατράκι τους. Έτσι, την ημέρα των εγκαινίων, είχε «έσωτερικό» φωτισμό άριστο, αυλαία, άληθινή, και τρεις σκηνογραφίες. Οι «γυναικες» άφισαν τα σεντόνια και έμφανισθηκαν με θαυμάσια και κομψότατα φορέματα, που είχαν φέρει άδερφές τους και συγγενείς τους απ' έξω. Έδω πρέπει να σημειωθεί πώς τους γυναικείους ρόλους τους «υπέδυνον» ήρωϊκότατα παιδιά, που ύστερ' από άύστηρη έντολή της όργάνωσης της φυλακής και σαν καθήκον τους αναλάμβαναν.

Τους παίζαν έντούτοις με τόση εύσυνειδησία — είπαμε πώς είναι «καθίκον» — ώστε δεν παρουσιάζαν τίποτα το άνηθαισθητικό.

Η μεγάλη επιτυχία του Θεάτρου Ζαχαριάδη ύπηρεσε «Το σφραγισμένο τ' άρνι» του Τσάχ. Γιατί το κοινό είχε άπαιτησίες τώρα, κι οι καλλιτέχνες έννοούσαν να παρουσιάζουν έργα πραγματικής τέχνης. Στο έργο αυτό που παίχτηκε με κοστούμια Ναπολέον

είχαν σκάσει στις πρόβες οι φιλότιμοι έπονίτες για να το ανεβάσουν. Η πρεμιέρα του όμως έπεσε σε κακή εποχή: παίχτηκε την έπαύριο της επιθέσεως που είχε γίνει έναντι των πολιτικών κρατούμενων από διαφόρους ένόπλους και που είχε σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό του ήρωικού μοίραρχου Βενετισανόπουλου και τριών άλλων έλαστών. Βασίλευε, έτσι, μία δικαιολογημένη άνασταραχή στα πνεύματα και η παράσταση δεν είχε μεγάλη επιτυχία.

Έννοείται ότι ανεξάρτητα από τις εβδομαδιαίες παραστάσεις του Κεντρικού Θεάτρου, οι θάλαμοι έξακολουθούσαν κάθε βράδυ να δίνουν τις δικές τους. Όλοένα, βέβαια, καλλιτέρευαν κι αυτές, οι σκηνογραφίες όμως έξακολουθούσαν να είναι «κόπιωτοι» δεις: Τα γυναικεία πρόσωπα τα παριτάταν έπονίτες τυλιγμένοι μέσα σε σεντόνια και με φακίδια στα κεφάλια για να μην φαίνονται τα κορμιά μαλλιά. Και η κάπως πρωτόγονη αυτή κατάσταση έβδασταν ως τον καιρό που ήρθαν στη φυλακή τρεις τρομεροί και φοβεροί «έγκληματίες»: Ο ζωγράφος - χαράχτης Χόρως, ο ζωγράφος - σκηνογράφος Μπασιανός και ο γιατρός Μπαρτζώτας. Αιτία οι τρεις με τη βοήθεια μερικόν άλλων καλλιτεχνών έδωσαν μία νέα πνοή στη θεατρική ζωή της φυλακής. Νά ξεηγουάσες όμως: αυτοί έδωσαν την ώθηση τα θαύματα που ακολούθησαν, ώφελιντο στην πρωτοβουλία και στην άσκηση εργασιών των φιλοτιμών άλλων έλαστών. Μη λιημονόμμε, άλλωστε, πώς, δι, έγινε το χωριστόσασε κυρίως στο γεγονός ότι η τρομοκρατία, μέσα στη φυλακή τουλάχιστον, είχε πιά σπάσει.

Μία μέρα μαθεύτηκε ότι στο «Θάλαμο Ζαχαριάδη» χτίστηκε θέατρο. Μέγα γεγονός! Τα έλαστικά είχαν ξετροπώσει κάτι σχοινιά και... άμ! έπος άμ! Έργον! σε λίγες μέρες το θέατρο είχε στηθεί. Το παλκοσέλιο ήταν όγδόντα πόντους πιο ψηλά από το πάτωμα, κι έτσι οι θεατές καθισμένοι πάνω στα «εσασαρίκια» τους θα μπορούσαν να βλέπουν ολόκληρους τους ήθοποιους, κι άχι από τη μέση κι άπάνω όπως τους έβλεπαν ως τότε. Με άγάπη και με στοργή όλοι βαλθήκαν να τελειοποιήσουν το θεατράκι τους. Έτσι, την ημέρα των εγκαινίων, είχε «έσωτερικό» φωτισμό άριστο, αυλαία, άληθινή, και τρεις σκηνογραφίες. Οι «γυναικες» άφισαν τα σεντόνια και έμφανισθηκαν με θαυμάσια και κομψότατα φορέματα, που είχαν φέρει άδερφές τους και συγγενείς τους απ' έξω. Έδω πρέπει να σημειωθεί πώς τους γυναικείους ρόλους τους «υπέδυνον» ήρωϊκότατα παιδιά, που ύστερ' από άύστηρη έντολή της όργάνωσης της φυλακής και σαν καθήκον τους αναλάμβαναν.

Τους παίζαν έντούτοις με τόση εύσυνειδησία — είπαμε πώς είναι «καθίκον» — ώστε δεν παρουσιάζαν τίποτα το άνηθαισθητικό.

Η μεγάλη επιτυχία του Θεάτρου Ζαχαριάδη ύπηρεσε «Το σφραγισμένο τ' άρνι» του Τσάχ. Γιατί το κοινό είχε άπαιτησίες τώρα, κι οι καλλιτέχνες έννοούσαν να παρουσιάζουν έργα πραγματικής τέχνης. Στο έργο αυτό που παίχτηκε με κοστούμια Ναπολέον

είχαν σκάσει στις πρόβες οι φιλότιμοι έπονίτες για να το ανεβάσουν. Η πρεμιέρα του όμως έπεσε σε κακή εποχή: παίχτηκε την έπαύριο της επιθέσεως που είχε γίνει έναντι των πολιτικών κρατούμενων από διαφόρους ένόπλους και που είχε σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό του ήρωικού μοίραρχου Βενετισανόπουλου και τριών άλλων έλαστών. Βασίλευε, έτσι, μία δικαιολογημένη άνασταραχή στα πνεύματα και η παράσταση δεν είχε μεγάλη επιτυχία.

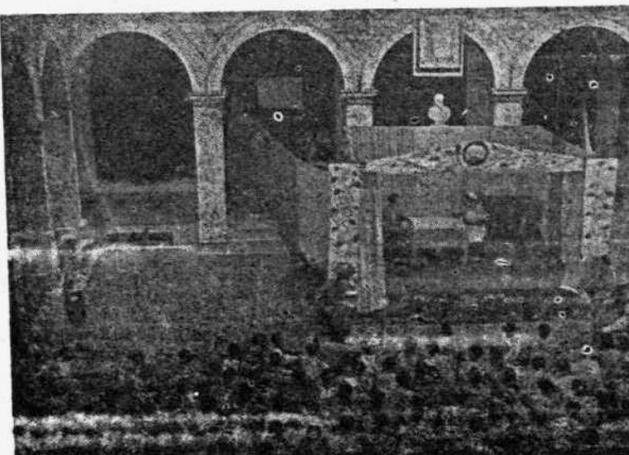
Έννοείται ότι ανεξάρτητα από τις εβδομαδιαίες παραστάσεις του Κεντρικού Θεάτρου, οι θάλαμοι έξακολουθούσαν κάθε βράδυ να δίνουν τις δικές τους. Όλοένα, βέβαια, καλλιτέρευαν κι αυτές, οι σκηνογραφίες όμως έξακολουθούσαν να είναι «κόπιωτοι» δεις: Τα γυναικεία πρόσωπα τα παριτάταν έπονίτες τυλιγμένοι μέσα σε σεντόνια και με φακίδια στα κεφάλια για να μην φαίνονται τα κορμιά μαλλιά. Και η κάπως πρωτόγονη αυτή κατάσταση έβδασταν ως τον καιρό που ήρθαν στη φυλακή τρεις τρομεροί και φοβεροί «έγκληματίες»: Ο ζωγράφος - χαράχτης Χόρως, ο ζωγράφος - σκηνογράφος Μπασιανός και ο γιατρός Μπαρτζώτας. Αιτία οι τρεις με τη βοήθεια μερικόν άλλων καλλιτεχνών έδωσαν μία νέα πνοή στη θεατρική ζωή της φυλακής. Νά ξεηγουάσες όμως: αυτοί έδωσαν την ώθηση τα θαύματα που ακολούθησαν, ώφελιντο στην πρωτοβουλία και στην άσκηση εργασιών των φιλοτιμών άλλων έλαστών. Μη λιημονόμμε, άλλωστε, πώς, δι, έγινε το χωριστόσασε κυρίως στο γεγονός ότι η τρομοκρατία, μέσα στη φυλακή τουλάχιστον, είχε πιά σπάσει.

Μία μέρα μαθεύτηκε ότι στο «Θάλαμο Ζαχαριάδη» χτίστηκε θέατρο. Μέγα γεγονός! Τα έλαστικά είχαν ξετροπώσει κάτι σχοινιά και... άμ! έπος άμ! Έργον! σε λίγες μέρες το θέατρο είχε στηθεί. Το παλκοσέλιο ήταν όγδόντα πόντους πιο ψηλά από το πάτωμα, κι έτσι οι θεατές καθισμένοι πάνω στα «εσασαρίκια» τους θα μπορούσαν να βλέπουν ολόκληρους τους ήθοποιους, κι άχι από τη μέση κι άπάνω όπως τους έβλεπαν ως τότε. Με άγάπη και με στοργή όλοι βαλθήκαν να τελειοποιήσουν το θεατράκι τους. Έτσι, την ημέρα των εγκαινίων, είχε «έσωτερικό» φωτισμό άριστο, αυλαία, άληθινή, και τρεις σκηνογραφίες. Οι «γυναικες» άφισαν τα σεντόνια και έμφανισθηκαν με θαυμάσια και κομψότατα φορέματα, που είχαν φέρει άδερφές τους και συγγενείς τους απ' έξω. Έδω πρέπει να σημειωθεί πώς τους γυναικείους ρόλους τους «υπέδυνον» ήρωϊκότατα παιδιά, που ύστερ' από άύστηρη έντολή της όργάνωσης της φυλακής και σαν καθήκον τους αναλάμβαναν.

Τους παίζαν έντούτοις με τόση εύσυνειδησία — είπαμε πώς είναι «καθίκον» — ώστε δεν παρουσιάζαν τίποτα το άνηθαισθητικό.

Η μεγάλη επιτυχία του Θεάτρου Ζαχαριάδη ύπηρεσε «Το σφραγισμένο τ' άρνι» του Τσάχ. Γιατί το κοινό είχε άπαιτησίες τώρα, κι οι καλλιτέχνες έννοούσαν να παρουσιάζουν έργα πραγματικής τέχνης. Στο έργο αυτό που παίχτηκε με κοστούμια Ναπολέον

είχαν σκάσει στις πρόβες οι φιλότιμοι έπονίτες για να το ανεβάσουν. Η πρεμιέρα του όμως έπεσε σε κακή εποχή: παίχτηκε την έπαύριο της επιθέσεως που είχε γίνει έναντι των πολιτικών κρατούμενων από διαφόρους ένόπλους και που είχε σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό του ήρωικού μοίραρχου Βενετισανόπουλου και τριών άλλων έλαστών. Βασίλευε, έτσι, μία δικαιολογημένη άνασταραχή στα πνεύματα και η παράσταση δεν είχε μεγάλη επιτυχία.

Το θέατρο που έφτιαξαν στις φυλακές «Χατζηκώστα» οι φυλακισμένοι άγωνιστές. Άπάνω μία σκηνή από ένα έργο όπως παίχτηκε στη φυλακή.

ΒΙΒΛΙΟ

Γ. Γεωργιάδη - Άρνάκη: «Ιστορία της Άγγλικής Λογοτεχνίας».

Ο κ. Γ. Γεωργιάδης Άρνάκης, που καθώς μας λέει ο ίδιος στον πρόλογο του είναι καθηγητής της άγγλικής γλώσσας και της άγγλικής λογοτεχνίας, μάς δίνει ένα σημαντικό βιβλίο, καρπό της πολυχρονης μελέτης και διδασκαλίας του σχετικά με τη λογοτεχνική παραγωγή των Άγγλοσαξονικών λαών. Μας δίνει την «Ιστορία της Άγγλικής Λογοτεχνίας». Η ιστορία αυτή δίνεται βέβαια συνοπτικά και αλφάβητα προς δέν έκτελει ούτε τη σημασία ούτε το πλάτος της άγγλοσαξονικής λογοτεχνίας. Άκόμα μπορεί να πει κανένας πώς δέν έχει πληροίτητα αρκετή όφου σπατάλα, σαν όλες τις άγγλικές ιστορίες λογοτεχνίας, που έχουν φράσει για την όρα στον τόπο μας, ως στο τέλος του 19ου αιώνα. Το τελευταίο αυτό το βρισκουμε σημαντική έλλειψη του έργου. Μία ιστορία λογοτεχνίας που έκδ'ται το 1945 δε μπορεί ν' άνησώσει τη γυμνασία μισού αιώνα σχεδόν, και μάλιστα σαν τη χαρακτηρίζει μία τέτοια άδυσχερής κροτοπλοία ιδιαίτερα στον τομέα της άγγλοσαξονικής λογοτεχνίας, που άνοητα και νωθούργος έδωσσε προέκταση για το είδος. Βέβαια η προσπάθεια να δοθεί η σύγχρονη άγγλική και άμερικανική λογοτεχνία σ' άπαιτήσεις πολλή έργασια, κι ίσως κλείσιαν κι' οι πηγές και τα βοηθήματα. Μά έτσι και άν άποκεμεινικό κοίταγμα άδραπε να δοθεί και να κλείσει το έργο. Έχουμε τις άμεσες πηγές, τα έργα των συγγραφέων νωστά και στον τόπο μας και πού δ' κ'. Άρνάκης άσ γινάσκει της γλώσσας κι' ειδικός μελετητής θά τ' έξει καλύτερα από πόλο. Πώς μπορεί να κλείσει τον κύκλο της μία «Ιστορία Λογοτεχνίας», χωρίς το σύγχρονο άγγλικό και άμερικανικό μίστοσάριμα, χωρίς το Γράμμα Τζόν, το Κλάσσοβου, τον Κρόνιν, τις άδερφές Μπροντ, την Βιργίνια Γουόλ και τους άλλους Άγγλους μ'ά κι' Άμερικανούς συγγραφείς, άφου και τα έργα τους είναι παλόνισσα και στη διανοήση του τό-

τεύου εποχής παρακαλώ — καμωμένα όλα στη φυλακή — άναδείχθηκαν νέοι ήθοποιοί με πραγματικό ταλέντο πού δέν άπεράσαν και πολύ από τους επαγγελματίες συναδέλφους τους. Αξίζει ν' άναφέρω τον Μπασιανό, τον άξιοματικό Μπουντρούμι (καταδικασμένο σε πολυετή φυλάκιση για άνατινάξεις) έναν ύπεροχο πατριώτη, λεπτότατο στους τρόπους, άψωγο στο ήθος και θαυμάσιο δραματικό καλλιτέχνη και τον Δαβίδ μία πραγματικά καλλιτεχνική φύση.

Το «του θαλάμου Ζαχαριάδη» τρόπασος όμως δέν άφισε να κοιμηθούν ήθους τους συναγωνιστές των άλλων θαλάμων. Νέος όργασμός, λοιπόν, νέα προσπάθεια, νέα ξενύχτια, νέοι κόποι και σε λίγο ένα καινούργιο θέατρο στήνεται στη φυλακή: το θέατρο του θαλάμου «Μάλλιανη - Άργέντη». Ε, αυτό πιά είχε τέλεια σκηνή: ύποβόλειο, ράμπια πραγματική, σελόν φερμέ... Νέοι ήθοποιοί άναδείχθηκαν έκει: ο Λουκίνας, ο Κουρής... Όταν έφρευγα έτοιμάζαν να ανεβάσουν την «Θεοδώρα» του Φωτιάδη με σκηνοθεσία του Μαρουλάκου.

Τέλος, στήθηκε και το «Κεντρικό Θέατρο» στον μεγαλύτερο θάλαμο της φυλακής: στον θάλαμο «Στάλιγκραντ». Ε, αυτό πιά ήταν τέλειο θέατρο. Στο «Μπουρίνι» του Μπόγιρη πού είχε τεραστιά επιτυχία, έμφανισθηκε στη σκηνή ένα τεράστιο πλαστικό δέντρο! Στο βάθος ύπρητες θάλασσας, πού μ' έταν ειδικό μηχανισμό... σάλενε κάθε τόσο! Στο «Κεντρικό Θέατρο» παίχτηκαν κι οι «Φουσκοθαλασσιές» του Μπόγιρη, και λίγες μέρες πριν φύγω, ο «Μακρυνός Δρόμος». Ο «Μακρυνός Δρόμος» ύπηρεσε πραγματικός άθλος. Και σκηνοθετικός και

σκηνογραφικός. Η σκηνή της σήραγγας άποδόθηκε θαυμάσια: οι θεατές είδαν να γκρεμίζεται πραγματικό τοίχωμα. Και οι γυναικες είχαν περούκες! Πάνε πιά τα φακίδια κι οι αυτοσχεδισμοί.

Αυτή είναι η εξέλιξη του «θεάτρου» στο Χατζηκώστα. Τώρα έτοιμάζον, όπως έμαθα την τελευταία φορά που πήγα να τους έπισκεφτώ την «Εισβολή» και «Το Καλοκαίρι θά θέρσιουμε». Ά! οι έλαστές του Χατζηκώστα έννοούν να παρακολουθούν κάθε προσδυτικό έργο. Κι όταν δέν βρισκουν έτοιμο, φτείαζουν μόνοι τους. Ένας κρατούμενος, ο συν. Σαπουντζάκης, έγραψε μία τριπράχτη κωμωδία πάνω στη μεταδεκεμβριανή κατάσταση. Το έργο είχε όλα τα στοιχεία της σάτυρας. Θά μπορούσε θαυμάσια ν' ανεθεί σε μία κεντρική σκηνή. Η πρώτη πράξη είναι η σύλληψη ως «εκτελεστού» ενός σπαρταριστού τύπου, του Άνάγλυφου. Έννοείται ότι ο Άνάγλυφος είναι ένας άθωότατος άθθρωπάκος του λαού πού θέλει να τον εκδικηθεί κάποια φιλενάδα του... Στη δεύτερη πράξη ο Άνάγλυφος είναι φυλακισμένος κι' άρχίζει παράελα διαφόρων «έθνικοσφρόνων» πολιτών για την άναγνώριση. Όλοι τους, φυσικά, τον άναγνωρίζουν. Και στην τρίτη πράξη είναι η δική του. Άνάγλυφος είναι ο ίδιος ο Σαπουντζάκης, πού φανέρωσε έτσι κι ένα έξαιρετικό ταλέντο κωμικού. Και το «κοινό» ξεκαρδίζονταν και ξεγυνοσε την τραγική πραγματικότητα, γιατί έβλεπε ζωντανά πόσο λίγο άπέχει το τραγικό από το γελοίο...

Έκτος από το Θέατρο, κι οι άλλες εκδηλώσεις της τέχνης παρουσιάζουν μεγάλη άνθηση στο Χατζηκώστα. Γ' αυτές όμως θά μιλήσουμε σ' άλλο σημείωμα.

Κριτική

Ν' άναποκρίνωμαι πού άμεσα στα νέα αήθημα κι' ενδιαφέροντα του κοινού. Άκόμα πρέπει να χαιρετιστεί και σαν ένα πολύτιμο πειραματικό σχολείο, όπου δέν δοκίμασταν και άνεύτως ο άξιοποίηθον τα νέα καλλιτεχνικά στέλεχη του Ιδρύματος.

Η Πρωτοποριακή Σκηνή του «Εθνικού» έκανε την περασμένη βδομάδα την πρώτη έμφάνισή της μ' ένα αληθινό πρωτοποριακό έργο, το «Ουίντερον» του Άμερικανού συγγραφέα Μάουελ Άντερσον. Όσοι έτερον πόνθη άναστάτωση έφερε ειδικότερα στο θέατρο το κίρνω της διανοητικής θρησκείας του λέρμαν Ράιτ, πού άσκήσσε στην άνακεία η γέννηση κι' η πλοσία δομμένη βιογραφία όπου έχει σχέση με το δημοκρατικό έργο. Άκόμη η γλώσσα είναι πού ζωντανή, καθαρή, λογοτεχνική και κάνει εύχρηστη κι' άνετη την άναγνώση του βιβλίου, πού είναι σίγουρα μία καλή συμβολή στη μελέτη της άγγλικής λογοτεχνίας.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΘΕΑΤΡΟ

Μάουελ Άντερσον: «Στο γέριμα του χειμώνα». Πρωτοποριακή σκηνή «Εθνικού».

Το «Εθνικό Θέατρο», είτε το θέμε είτε όχι δημιούργησε μία παράδοση. Χρόνια και χρόνια ο Φώτος Πολίτης στην άρχη κι ο Ροντίνης άργότερα άπομπόσασε στο έργο του «Εθνικού» την προσωπική σφραγίδα τους. Η παράδοση αυτή, είτε καλή είτε άνη, έχει γαρδίσει ένα δρόμο. Κι όσο επιβάλλεται κάποτε η συχνά ν' άποκαρκεθεί κανείς απ' αυτόν το δρόμο, πάντα η κληρονομιά του χτες δρόμει άνασταλτικά τους φραγμούς της. Η άπόφαση λοιπόν της νέας διέδοσης του «Εθνικού» να έγκαταλείψει και πρωτοποριακή σκηνή πρέπει να χαιρετιστεί σαν ένα έξαιρετικό σημείωμα γεννούς. Σ' άν προσπάθεια δοκιμάς κ' έρασιονής νέων έκπραστικών τρόπων από τη μία και πλουτισμού του δραματολογίου της έθνικής σκηνής από την άλλη μ' έργο πού

είχε πιά σπάσει.

Μία μέρα μαθεύτηκε ότι στο «Θάλαμο Ζαχαριάδη» χτίστηκε θέατρο. Μέγα γεγονός! Τα έλαστικά είχαν ξετροπώσει κάτι σχοινιά και... άμ! έπος άμ! Έργον! σε λίγες μέρες το θέατρο είχε στηθεί. Το παλκοσέλιο ήταν όγδόντα πόντους πιο ψηλά από το πάτωμα, κι έτσι οι θεατές καθισμένοι πάνω στα «εσασαρίκια» τους θα μπορούσαν να βλέπουν ολόκληρους τους ήθοποιους, κι άχι από τη μέση κι άπάνω όπως τους έβλεπαν ως τότε. Με άγάπη και με στοργή όλοι βαλθήκαν να τελειοποιήσουν το θεατράκι τους. Έτσι, την ημέρα των εγκαινίων, είχε «έσωτερικό» φωτισμό άριστο, αυλαία, άληθινή, και τρεις σκηνογραφίες. Οι «γυναικες» άφισαν τα σεντόνια και έμφανισθηκαν με θαυμάσια και κομψότατα φορέματα, που είχαν φέρει άδερφές τους και συγγενείς τους απ' έξω. Έδω πρέπει να σημειωθεί πώς τους γυναικείους ρόλους τους «υπέδυνον» ήρωϊκότατα παιδιά, που ύστερ' από άύστηρη έντολή της όργάνωσης της φυλακής και σαν καθήκον τους αναλάμβαναν.

Τους παίζαν έντούτοις με τόση εύσυνειδησία — είπαμε πώς είναι «καθίκον» — ώστε δεν παρουσιάζαν τίποτα το άνηθαισθητικό.

Η μεγάλη επιτυχία του Θεάτρου Ζαχαριάδη ύπηρεσε «Το σφραγισμένο τ' άρνι» του Τσάχ. Γιατί το κοινό είχε άπαιτησίες τώρα, κι οι καλλιτέχνες έννοούσαν να παρουσιάζουν έργα πραγματικής τέχνης. Στο έργο αυτό που παίχτηκε με κοστούμια Ναπολέον

είχαν σκάσει στις πρόβες οι φιλότιμοι έπονίτες για να το ανεβάσουν. Η πρεμιέρα του όμως έπεσε σε κακή εποχή: παίχτηκε την έπαύριο της επιθέσεως που είχε γίνει έναντι των πολιτικών κρατούμενων από διαφόρους ένόπλους και που είχε σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό του ήρωικού μοίραρχου Βενετισανόπουλου και τριών άλλων έλαστών. Βασίλευε, έτσι, μία δικαιολογημένη άνασταραχή στα πνεύματα και η παράσταση δεν είχε μεγάλη επιτυχία.

Έννοείται ότι ανεξάρτητα από τις εβδομαδιαίες παραστάσεις του Κεντρικού Θεάτρου, οι θάλαμοι έξακολουθούσαν κάθε βράδυ να δίνουν τις δικές τους. Όλοένα, βέβαια, καλλιτέρευαν κι αυτές, οι σκηνογραφίες όμως έξακολουθούσαν να είναι «κόπιωτοι» δεις: Τα γυναικεία πρόσωπα τα παριτάταν έπονίτες τυλιγμένοι μέσα σε σεντόνια και με φακίδια στα κεφάλια για να μην φαίνονται τα κορμιά μαλλιά. Και η κάπως πρωτόγονη αυτή κατάσταση έβδασταν ως τον καιρό που ήρθαν στη φυλακή τρεις τρομεροί και φοβεροί «έγκληματίες»: Ο ζωγράφος - χαράχτης Χόρως, ο ζωγράφος - σκηνογράφος Μπασιανός και ο γιατρός Μπαρτζώτας. Αιτία οι τρεις με τη βοήθεια μερικόν άλλων καλλιτεχνών έδωσαν μία νέα πνοή στη θεατρική ζωή της φυλακής. Νά ξεηγουάσες όμως: αυτοί έδωσαν την ώθηση τα θαύματα που ακολούθησαν, ώφελιντο στην πρωτοβουλία και στην άσκηση εργασιών των φιλοτιμών άλλων έλαστών. Μη λιημονόμμε, άλλωστε, πώς, δι, έγινε το χωριστόσασε κυρίως στο γεγονός ότι η τρομοκρατία, μέσα στη φυλακή τουλάχιστον, είχε πιά σπάσει.

Ν' άναποκρίνωμαι πού άμεσα στα νέα αήθημα κι' ενδιαφέροντα του κοινού. Άκόμα πρέπει να χαιρετιστεί και σαν ένα πολύτιμο πειραματικό σχολείο, όπου δέν δοκίμασταν και άνεύτως ο άξιοποίηθον τα νέα καλλιτεχνικά στέλεχη του Ιδρύματος.

Η Πρωτοποριακή Σκηνή του «Εθνικού» έκανε την περασμένη βδομάδα την πρώτη έμφάνισή της μ' ένα αληθινό πρωτοποριακό έργο, το «Ουίντερον» του Άμερικανού συγγραφέα Μάουελ Άντερσον. Όσοι έτερον πόνθη άναστάτωση έφερε ειδικότερα στο θέατρο το κίρνω της διανοητικής θρησκείας του λέρμαν Ράιτ, πού άσκήσσε στην άνακεία η γέννηση κι' η πλοσία δομμένη βιογραφία όπου έχει σχέση με το δημοκρατικό έργο. Άκόμη η γλώσσα είναι πού ζωντανή, καθαρή, λογοτεχνική και κάνει εύχρηστη κι' άνετη την άναγνώση του βιβλίου, πού είναι σίγουρα μία καλή συμβολή στη μελέτη της άγγλικής λογοτεχνίας.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΘΕΑΤΡΟ

Μάουελ Άντερσον: «Στο γέριμα του χειμώνα». Πρωτοποριακή σκηνή «Εθνικού».

Το «Εθνικό Θέατρο», είτε το θέμε είτε όχι δημιούργησε μία παράδοση. Χρόνια και χρόνια ο Φώτος Πολίτης στην άρχη κι ο Ροντίνης άργότερα άπομπόσασε στο έργο του «Εθνικού» την προσωπική σφραγίδα τους. Η παράδοση αυτή, είτε καλή είτε άνη, έχει γαρδίσει ένα δρόμο. Κι όσο επιβάλλεται κάποτε η συχνά ν' άποκαρκεθεί κανείς απ' αυτόν το δρόμο, πάντα η κληρονομιά του χτες δρόμει άνασταλτικά τους φραγμούς της. Η άπόφαση λοιπόν της νέας διέδοσης του «Εθνικού» να έγκαταλείψει και πρωτοποριακή σκηνή πρέπει να χαιρετιστεί σαν ένα έξαιρετικό σημείωμα γεννούς. Σ' άν προσπάθεια δοκιμάς κ' έρασιονής νέων έκπραστικών τρόπων από τη μία και πλουτισμού του δραματολογίου της έθνικής σκηνής από την άλλη μ' έργο πού

Ελεύθερα Γράμματα

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Τού Paul ELUARD

Δέν μήκαμε μέσα σ' έτοίτο τον πόλεμο άπροετοιμαστοί μ' άλαφρό μυαλό. Κατέχαμε καλά όλους τους κινδύνους που μας περίμεναν. Μά έπρεπε να παλαίψουμε ή να πεθάνουμε μπροστά σ' ένα όχτρο παράλογο κι' αδιάλλαχτο. Δέν πάφαμε ποτέ ν' άψηφούμε τό πεπρωμένο μας. Και δε θα πάψουμε ούτε αύριο. Γιατί πιστεύουμε τον έαυτό μας άξιο γι' αυτή την ιδέα της ανθρωπιάς και της καλοσύνης, που διαφεντεύει κάθε τίμιο άντρα από τον καιρό που ο κόσμος δέν έπαυε νάναι κόσμος. Αυτή ή ιδέα του δίνει τό άπαιτούμενο κουράγιο να φωνάζει «έχω» στον καταχτητή όπως και στον κλέφτη, στον κυνισμό όπως και στη χτηνώδια, στον καταναγκασμό όπως και στη μίζερία, στο έγκλημα όπως και στην άρρώστια.

Στά 1940 μιά βραδιά βουδαμάρα σκεπάζει τη Γαλλία. Το Παρίσι, ή έθνομη και άσώπαστη πόλη, πατήθηκε. Ωστόσο ή κατάσταση που δείχνουν οι προσκυνημένοι οι έθελόδουλοι κι' οι κερδοσκόποι δέν της γίνεται αίσθητη. Μέσα στα τράμ, μέσα στους δρόμους πόσες άφραίες ματιές θλίψης, γεμάτες άπλοικό έξάνισμα!

Στά 1940 οι καταχτητές ήταν άκόμα καλοί στρατιώτες. Καί σιμείριανέ τον έαυτό τους, λογαριάζανε τον άθροωπο. Λογαριάζανε τη στενωχώρα που φέρτανε ο ένας άθροωπος στον άλλο. Σαρκικά έσπασε ή σιωπή απ' τον τουφεκισμό των φοιτητών που στις 11 του Νοέμβρη άνέθηκαν στο Έτουάλ.

«Σ' όλο τό μάκρος της Ιστορίας μας γράφει ο Άραγκόν στο βιβλίο του: «Τό έγκλημα ενάντια στο Πνεύμα» τό Πανεπιστήμιο του Παρισιού στάθηκε ο βερδίατορας του πνεύματος της λευτεριάς, ή καρδιά των γενναίων ιδεών, που έκαναν τη χώρα μας άγαπητή σ' όλο τον κόσμο. Καί πάντα οι φοιτητές μας δώσανε τό σύνθημα για μεγάλες κινητοποιήσεις, όπου σκέψη και πράξη άγκαλιώθηκαν για να κάνουν το πρόσωπο της Γαλλίας παροβικά άνταριασμένο».

Και τό Παρίσι γίνεται πόλη βαθιά, πόλη έμφυγομένη, μέσα σε μιά χώρα που κάνει ένα βήμα μπρός, παητό, μέσα στο ίδιο της τό έδαφος. Η μάχη αναρχική, ή φλόγα πυργώνεται και άν ο καταχτητής περιφύγγεται δύο πάει απ' τό σκοτάδι, ένα φως από δω και πέρα ένώνει και οδηγεί τους Γάλλους ενάντια του. Οι διωγμοί μεγαλώνουν, ή Άντίσταση φουντώνει.

Γιά τους διανοούμενους μας όλη ή δυσκολία στέκεται από να άπορέσουν να ξαναβρουν τη λευτεριά της έκφρασης για να χτυπήσουν και να βλάσουν τον καταχτητή. Έστία σοφία του Άνθρωπολογικού Μουσείου ο Μπόρις Βιλνέ, ο Άνατόλ Λεβίτσκι, ο Α. Μ. Νόρμαν, ο Σεντεγκάλ, ο Πιέρ Βάλτερ, ο Ίτιέρ, ο Άντριέ, που τουφεκίστηκαν στις 23 του Φλεβάρη 1942, τυπώνουν μαζί με τους Ζάν Παλάν, Κλώντ Άβελιν, Μαρσέλ Άυπραύμ, ένα απ' τα πρώτα φύλλα της Άντίστασης. Ο Ζάκ Ντεκούρ και ο Ζώρζ Πόλιτजर έκδιδουν την «Λευτέρη Σκέψη». Ο Ζάν Ντεκούρ συσταίνει τό Έθνικό Κομμάτο Συγγραφέων με όργανα την έφημερίδα «Τά Γαλλικά Γράμματα». Τό Μάη του 1942 πέφτει με τη σειρά του απ' τις σφαίρες των όχτρων κι' ο φυσικός Ζάκ Σαλομόν, γαμπρός από θυγατέρα του καθηγητή Πόλ Λανζεβέν. Μά ο σπάρος έγινε φυτρώσει. Σκοτώθηκε ο Ντεκούρ. Οι καλύτεροι ανδέρφοι του πήραν στα χέρια τους τό έργο του. Έμαθαν να μη συγχέουν πιά τη σιωπή μαζί με τον ήρωισμό. Ο Ύδων Ντεβίγγ κι' ο Βερκόρ έσπολυούν τις Έκδόσεις του Μεσοουχτιού, τις δένουν, τις μοιράζουν.

Σαπλώνεται ένα δίχτυ που έχει πάμκολλα κέντρα δράσης. Στην όδο Τουρμόν κοντά στη Γερουσία, την όπλομένη και άπειλητική ο βιβλιοπώλης και ποιητής Λουιέν Σέλερ δίνει τραπέζι και κατάλυμα στους νοιάδες. Πόσες μπροσούρες, έφημερίδες, θιλία, μονόφυλλα, ταυτότητες σκοοπίστηκαν απ' την κρυφή του προθήκη. Κι' άκόμα ή έξαίσια μαυροδάφνη που μας κερνούσε για να κάνουμε κουράγιο να βγάλουμε πέρα τό δέσιμο και τό τύλιγμα σε ειδικά σάκελλα τού βιβλίου «Η τιμή των Ποιητών», τού βιβλίου που σχεδόν πενήνια ποιητές συνεργάστηκαν χωρίς να γεννηθεί μεταξύ τους καμιά κακοκάρδιαση.

Ο Έντιθ Τουά έθινε τό σπίτι του έπειδή δέν είχε θυρωρό, στις πολυθώρυβες συνδριάσεις του Έθνικού Κομμάτου των Συγγραφέων. Τι φραία τραβήξια θα πετύχαινε ή άστυνομία άν δέν ήταν τόσο ήλιθια και οι συγγραφείς τόσο φρόνιμοι. Η διεύθυνση των Έκδόσεων του Μεσοουχτιού με τους περισσότερους λογοτέχνες συνεργάτες της, τους συντάχτες των «Γαλλικών Γραμμάτων», παπάδες και άκόμα ένα σπουδαίο ακαδημαϊκό, πάντα

πρώτο στα ραντεβού: τό Φρανσουά Μωριάκ. Ο Ζάν Κασού ήταν στη φυλακή ένάμισο χρόνο. Όταν λευτερώθηκε ξαναβρε κοντά μας. Με τό ψευδώνυμο Ζάν Νουάρ, δημοσίευσε στις Έκδόσεις του Μεσοουχτιού τα «33 Σονέττα συνθεμένα στα κρυφά, κατωμένα και κρατημένα στη μνήμη του, γιατί μέσα στο μπουντρούμι δέν τού έδωσαν ποτέ τίποτα για να γράφει ούτε χαρτί, ούτε μολύβι».

Ο Κλώντ Μόργκαν έκανε τό Παλαιό Λούθρ Έδρα του περιοδικού «Γαλλικά Γράμματα». Δέν είχε πινακίδα στην πόρτα του μά από τη στιγμή που θάμπαυε κανείς στην ύπηρεσία του άνακάλυφτε ένα μικρό σόψαν μυστικό, όπου ο καθείς ήταν συνένοχος. Ο Ύδων Ντεβίγγ πήγαυε συχνά στο κρησφύγετο αυτό κάθε Πέμπτη για να καταθέσει άντίτυπα των Έκδόσεων του Μεσοουχτιού. Ύστερα τραβούσε άπέναντι, στην άλλη όχτη του Σηκουάνα για να τροφοδοτήσει (με άντίτυ-

ποτό σπίτι του γιατρού Μπουναφέ, διευθυντή μιάς ψυχιατρικής κλινικής στο Λοζάρ. Έκει, μπόρεσα να ξαναρίσω κάποια δράση με τη συνδρομή ενός τυπογράφου, τού Χαμαρζέ. Η ζωή στην έπαρχία μας φάνηκε εόχρηστη και τό σπουδαιότερο παντού έβλεπε μιά πραγματική έμπιστοσύνη. Μά αλλοίμονο. Τό Σαιν-Φλόρ και ή περιοχή του έμειλλε να τραβήξουν τα πάνδεινα απ' τους Γερμανούς που έπυευαν και οι σαγές που έγιναν στη Ρυίν (την πρώτεύουσα της έπαρχίας) μένει ένα απ' τα πιο τραγικά περιστατικά που έγινε στα τελευταία μαύρα χρόνια.

Γύρισα στο Παρίσι, όπου άναγκάστηκα να κουβαλιέμαι από σπίτι σε σπίτι, παίρνοντας, όσο πήγαυε, και πιότερα προφυλαχτικά μέτρα. Τό βιβλιοπωλείο των Έτραδίων Τέχνης, στην όδο Ντραγκόν, κλεισμένο με τον πόλεμο, ένινε τό στραρχείο μου,—πολύ κεντρικό και πολύ

διασπός. Δέ μίλησε. Άκόμα δέν έχε γυρίσει.

Γύρισα τό Ρενέ Λακότ, ποιητή και βιβλιοπώλη που είχε πιστεί με τον άφραση. Τόση άθωότητα άνάδινε ή έκφρασή του. Γύρισα τον Ζώρζ Οδγκκέ ποιητή, και βιβλιοπώλη, που δέν έπαυε να διαφημίζει σ' όλους τους τόνους τις Έκδόσεις του Μεσοουχτιού, που τις πωλούσε πολύ γρήγορα. Γύρισα τον Πιέρ Μπερζέ, βιβλιοπώλη και ποιητή, που με ρώτησε, πολύ άργά: «Είναι άνάγκη να τό σκάσω»; Αμύθηκα όπως μπόρεσε, με πέτρες, με τά χέρια, ενάντια της γερμανικής άστυνομίας. Τον βασάνισαν. Δέ μολόγησε. Μοστέιλε μιά μέρα τό μήνυμά του από τό φρέν, πάνω σ' ένα σιαγόνατο. Μ' έγραψε: «Στάθηκε τό ύψος τό ιδανικό μας». Τόν πήραν όμηρο. Τόν άναγκάζαν να πηγαίνε στο φαγητό περπατώντας με τά γόνατα. Σαναγύρισε άνάμεσα μας.

Και τόσο άλλοι. Οι καλύτεροι άνάμεσα στους άνθρώπους που πέρασαν τόσα βασάνα: Ο Σαιν Πόλ Ροδ που όδωπάτησε, παραστάθηκε, πριν να εκτελεσθεί ο ίδιος, στο βασάνισμα της κόρης του, που την έλεγαν Άγία. Ο Μάξ Ζακόμτ, γλυκομύλης και έξυπνος, γέρος έφ' ντάρης. Ο Λουί Μαντέν με τα έθδομμένα τρία του χρόνια στην πλάτη. Ο Ρουπέρ Ντενό, που τον ξεγυμνάσαν και τον έδεσαν σαραντασούτ' ώρες πάνω σ' ένα πάσσαλο, γιατί πέταξε τη φασουλάδα του στο κεφάλι του φρουρού του. Ο Σουλβαίν Ίοκιν, ο Λουιέν Λεγκρό, παιδί δεκαοοχτώ χρονών που πέθαναν ύστερ' από φοιτητά βασανιστήρια. Ο Γκνέ Μακέ, παιδί δεκαέξη χρονών, που δέν είχε κάνει άλλο έγκλημα από ένα ποίημα προς τιμή του πατέρα του: Και τόσο άλλοι.

Κι' ο νοός μου πετά στο μεγάλο φίλο μου Ρενέ Σάρ, ποιητή μ' έξαιρετική τρυφερότητα και σκληρόδα, γνώστη του άγνωστου, που όργανωσε όλη την ομάδα των προσομοιωτών άλεξίπτωτιστών στην περιοχή του Βακλόζ και που μπροστά στα μάτια του άρπαξεν ή Γκεσταπό τον καλύτερο συναγωνιστή του, τον ποιητή Ροζέ Μπερνάρ, ήλικίας είκοσιτριών χρόνων. Αυτός πιάστηκε μπροστά τα κρυμμένα πολυθόλα του, μά δέν τα χρησιμοποίησε, γιατί οι Γερμανοί είχαν διακροάξει πώς θα εκτοπίζανε έξακούς κατοίκους του χωριού, άν γινόταν τίποτα.

Γιά όλους, ή λέξη «Γαλλία» ήταν συνώνυμη με τη Λευτεριά και ή λέξη Λευτεριά συνώνυμη της Άγάπης. Άγωνιστές που ριχτήκανε έθελοντές στη μάχη, ήρωες της πιο μεγάλης ύπόθεσης, θύματα της πιο βάρβαρης σκλησίας, αυτοί που μάς λειπών σήμερα σταθήκαν όλοι στην ίδια πλευρά του οδοφράγματος, όπου ο άνθρωπος έχει έπλιγωση του κακού και όπου προετοιμάζεται τό «αύριο που τραγουδά».

Μετ.: Γ. ΒΑΛΕΤΑ

Τώρα άφου μās γύμνωσαν από την άρετή και πατριωτισμόν και ταλαιπωρούνε όλους τους άγωνιστάς και χώρες των σκοτωμένων κι άρφανά τους κι όσους θυσίασαν τό δικό τους διά την λευτεριά της πατρίδας μας λένε άνάξιους της λευτεριάς, κι' ο ψευτογιατρός των καλαβρύτων ο Ζωγράφος λέγει εις την προκήρυξή του ότι οι άγωνισται είναι λησται. Αυτός είναι σωτήρας! Τοιούτως συσταίνουν τους άγωνιστάς.

(Άπό τα Άπομνημοεύματα του Στρατηγού ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ)

πα) τό Ζ. Μπριντέλ, ύποδιευθυντή του Ύπουργείου Ναυτιλίας. Αυτός έκφυρε τό παράνομο ντοκουμέντο του μέσα στους ύπηρεσιακούς φακέλους. Άν ψάξει κανείς και σήμερα με προοχή θα βρει πολλά τέτοια ντοκουμέντα μέσα σ' αυτούς τους φακέλους.

Ο Ζάν Παλάν είχε τραβήχτει στο τελευταίο πάταμα της «Ν. Γ. Ε.» όπου ζούσε, άνάμεσα στο έθνικό στρατόπεδο. Άγαπούσε αυτή την άμφιβολία της τύχης του και έφηνε τον Ντρίε για να δεχτεί στο γραφείο του κανένα έπισκέπτη της αντίστασης, στον οποίο παράδινε άψηφισια μερικά άντίτυπα των «Γαλλικών Γραμμάτων» ή των Έτραδίων της Άπελευθέρωσης.

Η Έλσα Τριολέ και ο Άραγκόν, έδρυτες στη νότια ζώνη κατοχής του Έθνικού Κομμάτου των Συγγραφέων έκαναν στο Παρίσι βασικά ταξίδια. Χωόνταν σ' ένα ύπόγειο της όδου Μορλάν και εκεί προκαλούσαν άμέσως όλους τους φίλικούς του πνεύματος.

Χρωστώ στον Άραγκόν, άνάμεσα σ' άλλα, τό ότι μ' έκανε προσεχτικό, τό Σεπτέμβρη του 1943, μπροστά στον κίνδυνο να με πιάσουν άν έμεινα στο σπίτι μου. Δεκαπέντε μέρες ύστερ' απ' την φυγή μου, έφτανε ή άστυνομία στην πόρτα μου.

Κρυφτήκαμε, ή γυναίκα μου κι' εγώ,

άσφαλισμένο για τό σκόρπισμα των δημοσιωμάτων μας. Οι περισσότεροι απ' τους συναγωνιστές μας, όπως και εγώ, είχαν πάρει τη μορφή παρισινού άνάρτη. Ο Παλάν είχε άψησει φαθορίτες που τον έκαναν, με τό ξυρισμένο μουστάκι, να μοιάζει με Ίσπανό άγωγιάτη. Ο Μωριάκ κατοικούσε στο σπίτι του βιβλιοπώλη Μπλαίζο, ο Λουί Παρρό κοντά σε μιά θεία μου στο περίοχηρα. Ο Κλώντ Μόργκαν, έφυγε απ' τό Σαιν-Ζερμαίν, μά ο Ζάν Λεκούρ είχε καταφύγει εκεί. Δέν έμαθα ποτέ μου που ήταν κρυμμένος ο Ζώρζ Άντάμ, αλλά θυμίζω την παράφορη χαρά που νιώσαμε όταν μάς πληροφορήσε πώς κατάφερε να έξαφαλίσει την έκδοση όλων των φύλλων των «Γαλλικών Γραμμάτων» από τόσους τυπογράφους της γερμανικής έφημερίδας Παρίζερ Τούτουνγκ.

Γύρισα την ψύχραιμη τόλη του αρχιτυπογράφου Έρνέστ Όλάρ, που τύπωσε πέντε τόμους απ' τις Έκδόσεις του Μεσοουχτιού και έβγαλε έκδόσεις πολυτελείας. Γύρισα τον Ζάκ Κρού-Ραντενέ, πολύ γλυκό και πολύ δυνατό, που μούλεγε: «Αν μού τό βάλουν στα πόδια, θα μιλήσω». Τον βασάνισαν άγρια, τον κατάδικσαν σε θάνατο, έπιασαν τη γυναίκα του, τη μητέρα των πέντε παιδιών του, έκαναν πάνω της τους πιο βάρβαρους έκ-

ΒΑΣΩ: «Γυναίκες στο ρέμα».